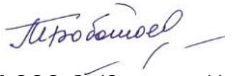
ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 07+556:556.124 (575.3) (76.12+28.082+26.222.8 (2 тоҷик))

БОБОШОҲЗОДА МУҲАММАДШАРИФ САНГИНМУРОД

ГУФТУМОН (ДИСКУРС)-И РАСОНАИИ ДИПЛОМАТИЯИ ОБИ ТОҶИКИСТОН: ТАҲЛИЛИ МУШКИЛОТ ВА ДУРНАМОИ ИНЪИКОСИ МАСЪАЛАИ ҲИФЗИ ПИРЯХҲО

АВТОРЕФЕРАТ

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.22. Рӯзноманигорӣ

ДУШАНБЕ – 2026

Диссертатсия дар кафедраи матбуоти факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: **Имомзода Муҳаммадюсуф Сайдалӣ** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ: **Саидмурод Хоҷазод** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ;

Охунзода Насриддин – номзади илмҳои филологӣ, муовини сармуҳаррири Нашрияи рӯзномаи «Омӯзгор».

Муассисаи пешбар: **Муассисаи таълимии байнидавлатии маълумоти олии «Донишгоҳи (славянӣ) Россия ва Тоҷикистон»**

Ҳимояи диссертатсия «02» декабри соли 2026, соати 13:00 дар маҷлиси шурои диссертатсионии 6D.KOA-123-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суроға: шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17, бинои асосии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, толорои шуроҳои диссертатсионӣ; E-mail: zbsh@list.ru; телефон: (+992) 907-307-035) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи марказии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) ва тавассути сомонаи www.tnu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат рӯзи «___» _____ соли 2026 фиристода шудааст.

Котиби илмии
шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ **Зоириён Б.Ш.**

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон роҷеъ ба масоили мазкур дар Конфронси сеюми байналмилалии “Даҳсолаи байналмилалии амал “Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028” чунин ибрози назар намудааст: “Мо набояд фаромӯш кунем, ки об сарчашмаи ҳаёт аст ва бе он зиндагӣ вуҷуд надорад. Об ҳаёти инсон ва тамоми мавҷудоти зиндаи табиат аст. Об на танҳо захира барои нушидан аст, он барои тавлиди неруи барқ, истеҳсоли ғизо, рушди саноат, устувории муҳити зист ва дигар ҷанбаҳои ҳаёт нақши калидӣ дорад” [19]. Бо таваҷҷуҳ ба иқтибоси фавқ андешаҳои Пешвои миллат моҳияти илмӣ ва амалии таҳқиқи гуфтумони расонаии дипломатияи обро равшан месозад, зеро дар шароити муосир масъалаи об на танҳо ҳамчун масъалаи табиӣ, балки ҳамчун мавзуи амнияти экологӣ, сиёсати байналмилалӣ, маърифати ҷамъиятӣ ва фаъолияти ВАО аҳаммияти махсус пайдо кардааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар миёни кишварҳои Осиёи Марказӣ на танҳо кишвари дорои захираҳои назаррасии об, балки кишвари ташаббускор дар сатҳи ҷаҳонӣ эътироф гардидааст. Дар манбаъҳои расмӣ, аз ҷумла Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон “шумораи пиряхҳои Тоҷикистон аз 13 ҳазор то 14 ҳазор нишон дода шуда, тақрибан беш аз ҳазор пирях пурра аз байн рафтааст. Дар манобеи мазкур таъкид мешавад, ки то 60 фоизи захираҳои оби тозаи Осиёи Марказӣ дар Тоҷикистон ташаккул меёбад” [5] .

Аммо агар ин мавзуъ ба таври жарфу ҳамаҷониба таҳқиқу баррасӣ ва инъикос шавад, матбуот ба яке аз воситаҳои калидии маърифатсозии экологӣ ва мустаҳкам кардани мавқеи байналмилалии кишвар табдил меёбад. Аз ҳамин ҷиҳат, таҳқиқи гуфтумони расонаии дипломатияи об ва инъикоси масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти даврии

тоҷик муҳим буда, аз нигоҳи илмӣ ва амалӣ арзишманд мебошад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Дараҷаи омӯзиши мавзуи мазкурро метавон дар чанд самт пешниҳод кард. Самти аввалро метавон ба таҳқиқоти умумии журналистика, назарияи дискурс, гуфтори оммавӣ ва жанрҳои матбуот марбут донист. Дар ин доира масъалаҳои сохтори матни публисистӣ, нақши расона дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ, қолабсозии маъно, муносибати забон ва идеология, инчунин, хусусиятҳои жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ баррасӣ шудаанд, ки донишмандони дохилию бурунмарзӣ, амсоли Нуралиев А., Муқимов М., Эшонқулов Э., Муллоев Ш., Қурбонов С., Қосимов М., Горшкова М., Юферева А., Ҳенсн А., Еллан С., Карвалиё А. роҷеъ ба мавзуи мавриди назар қаламфарсоӣ кардаанд.

Таҳқиқоти ба сомон расондаи муҳаққиқони мазкур барои фаҳмидани заминаи назариявии рисолаи мазкур муҳим буда, имкон медиҳанд, ки расона на ҳамчун канали интиқоли хабар, балки ҳамчун механизми тавлиди маъно арзёбӣ гардад.

Самти дуюм ба асарҳо ва мақолаҳои бахшида ба экожурналистика, коммуникатсияи экологӣ ва инъикоси масъалаҳои тағйирёбии иқлим дар ВАО тааллуқ дорад. Дар ин гурӯҳ масъалаҳои ахлоқи рӯзноманигорӣ дар инъикоси мавзуъҳои илмӣ, истифодаи маълумоти оморӣ, мутобиқсозии истилоҳоти мураккаби экологӣ ба забони шевою фасеҳи омма, нақши шаклҳои нави медиавӣ ва иштироки коршиносон дар муҳокимаҳои ҷамъиятӣ таҳлил шудаанд. Бо вуҷуди арзиши назариявӣ ва амалии онҳо, аксари чунин таҳқиқот бештар ба фазои расонаии ҷаҳонӣ ё ба кишварҳои дорои мактаби устувори журналистикаи экологӣ нигаронда шудаанд. Дар ин самт метавон ба таҳқиқоти донишмандоне чун Салихов Н., Салимов Д. М., Муродов М., Давлатов Ф. С., Бобоев Н., Каримов Р., Сафаров Ҳ., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Адам В., Счафер М. С., Пайнтер Ҷ., Еҷаз В., Мухерҷе М., Флечер Р. ишора кард.

Самти сеюм ба таҳқиқоти вобаста ба дипломатияи об, амнияти об, муносибатҳои фаромарзӣ ва сиёсати байналмилалии захираҳои об пайванд дорад. Ин ҷо масъалаи об бештар аз дидгоҳи геополитикӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва дипломатӣ аз тарафи муҳаққиқоне, ба монанди Тоирова Ш. М., Бобоев Н., Каримов Р., Баҳромзода М. З., Шаркова Е. А., Лайкова Я. В., Ҳайн Д. В., Ресер Ҷ. Р. Моррисон М., Филлипс В. Ҷ., Невман Н., Робертсон С. Т., Росс А. таҳқиқоти фарогири илмӣ ба сомон расидааст.

Бо таваҷҷуҳ ба гуфтаҳои фавқ, об дар асри XXI танҳо сарвати табиӣ нест, балки омили ҳамкорӣ, рақобат, ҳамгироӣ, рушди устувор ва ташаккули имиҷи давлатӣ низ мебошад. Аммо дар чунин корҳо худи фазои медиавӣ бештар ҳамчун пасманзар мемонад, на ҳамчун объекти мустақили таҳқиқ.

Самти чорум ба таҳқиқоти тоҷикистонӣ оид ба матбуот, жанрҳои рӯзноманигорӣ, сиёсати иттилоотӣ, инъикоси масъалаҳои давлатӣ ва иҷтимоӣ, инчунин, бархе корҳои бахшида ба об, экология ва ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистон вобаста мебошад. Дар самти мазкур пажуҳишоти анҷомдодаи донишмандони тоҷик, аз қабили Давлатов Ф. С., Саидов З. Х., Мирзоева Ф. З., Яқубов Ҷ. Н., Тошматов А. Д., Қодирова Д. Т., Сафаралиев Ф. С. ва дигаронро метавон ном бурд, ки таҳқиқоти онҳо барои муайян кардани хусусиятҳои муҳити миллӣ муҳиманд. Бо вуҷуди ин, дар таҳқиқоти онҳо масъалаи матбуот бештар, бе пайванди амиқ бо дипломатияи об, ҳамчун масъалаи журналистика омӯхта шудааст ё бе таваҷҷуҳи кофӣ ба сохтори забонӣ ва дискурсии матбуот дипломатияи об таҳлил гардидааст. Яъне, дар нуқтаи пайванди се соҳа – суханшиносӣ, журналистика ва дипломатияи об – ноқисии ҳамоҳангии илмӣ ҳануз боқӣ мондааст.

Ҳамин тавр, таҳлили дараҷаи омӯзиши мавзуъ нишон медиҳад, ки заминаи муайяни назариявӣ барои анҷоми чунин диссертатсия вуҷуд дорад, аммо таҳқиқоти маҷмуӣ, ки дар он гуфтумони расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон бо такя ба

таҳлили жанрӣ, маъноӣ, луғавӣ, рамзӣ ва коммуникативӣ дар меҳвари масъалаи ҳифзи пиряхҳо баррасӣ шавад, пажуҳиши комили бунёдӣ арзи ҳастӣ накардааст. Маҳз ҳамин амр зарурати таҳқиқоти мазкурро тақвият мебахшад.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзуъҳои илмӣ. Таҳқиқоти мазкур бо самтҳои афзалиятноки омӯзиши журналистика, филологияи амалии муосир, коммуникатсияи ҷамъиятӣ, экологияи иттилоотӣ ва барномаҳои миллию байналмилалии вобаста ба масъалаҳои об, иқлим ва рушди устувори онҳо робитаи мустақим дорад. Мавзуъ ба масоили илмии таҳқиқи расонаҳо ва дискурс тавъам буда, бо ташаббусҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти об ва ҳифзи пиряхҳо ҳамоҳанг мебошад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади таҳқиқот аз омӯзиши ҳамаҷонибаи хусусиятҳои мундариҷавӣ, жанрӣ, риторикӣ ва коммуникативии гуфтумони расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон иборат буда, ба муайян намудани тарзу услуби инъикоси масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти тоҷик, ошкор сохтани мушкилоти мавҷуда ва пешниҳоди роҳҳои такмили он равона шудааст.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои ноил гаштан ба ҳадафҳои рисола дар меҳвари таҳқиқот вазифаҳои зерин ба назар гирифта шудааст:

- баррасии асосҳои назариявии дискурс, журналистикаи мавзуии экологӣ ва дипломатияи об;
- муайян кардани ҷойгоҳи мавзуи ҳифзи пиряхҳо дар рӯзномаи расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- вижагӣ ва рушду инкишофи рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврӣ;
- таҳлили анвои жанрии пӯшиши мавзуъ;
-инъикоси обшавии пиряхҳо дар рӯзномаи “Садои мардум”, ҳафтаномаи “Азия-Плюс” ва АМИТ “Ховар”;

- тарғибу ташвиқи ташаббусҳои глобалии Пешвои миллат оид ба мавзуъҳои обу иқлим дар матбуоти даврӣ;

- мушаххас намудани мушкилоти рӯзноманигорон дар инъикоси мавзуҳои ҳифзи муҳити зист ва экологӣ;

- омӯзиши воҳидҳои калидии луғавӣ ва тарзҳои риторикии пешниҳод;

- муқоисаи пӯшиши матбуоти давлатӣ, мустақил ва электронии тоҷик, ошкор кардани мушкилоти касбӣ ва маъноии инъикос;

- таҳияи хулоса ва тавсияҳо барои такмили гуфтумони расонаӣ.

Объекти таҳқиқ. Объекти таҳқиқот фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон дар самти инъикоси масъалаҳои дипломатияи об, тағйирёбии иқлим ва ҳифзи пиряхҳо мебошад.

Предмети таҳқиқ. Предмети таҳқиқот баррасии маҷмуи хусусиятҳои дискурсӣ, жанрӣ, луғавӣ, услубӣ ва коммуникативии матолиби расонаӣ буда, дар онҳо масъалаи дипломатияи об ва ҳифзи пиряхҳо ба сифати мавзуи сиёсӣ, иқтисодӣ, экологӣ ва иҷтимоӣ пешниҳод мегардад.

Асосҳои назариявии таҳқиқ. Назарияи дискурс, назарияи рӯзномаи расонаӣ, раванди қолабсозии маъно, консепсияҳои коммуникатсияи экологӣ, экожурналистика ва дипломатияи нармро ташкил медиҳанд. Ин замина имкон медиҳад, ки матни рӯзноманигорӣ на танҳо ҳамчун воҳиди иттилоотӣ, балки ҳамчун сохтори маъниофар ва шакли таъсиррасонӣ ба шуури ҷамъиятӣ таҳлил шавад. Дар доираи рисолаи мазкур матбуот ба сифати сарчашмаи тавлиди маъно, бозтавлиди арзишҳо ва миёнаравӣ миёни дониш, сиёсат ва ҷомеа баррасӣ мегардад.

Дар таҳқиқот се усули меҳварӣ истифода гардидааст. Нахуст, таҳлили муҳтаво истифода мешавад, ки барои он 180 маводи расонаӣ аз солҳои 2018–2025 аз рӯзномаҳои давлатӣ, мустақил, сомонаҳои хабарӣ ва платформаҳои электронии тоҷик пешниҳод шудаанд. Дар доираи ин корпус басомади

мавзуъ, хусусияти сарлавҳаҳо, таркиби манбаъҳо, ҷойгоҳи рақам ва омор, будан ё набудани шарҳи коршиносӣ, таносуби жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ, инчунин, шеваҳои пайванди масъалаи ҳифзи пиряхҳо бо мавзуъҳои амният, иқтисод, экология ва ташаббусҳои байналмилалӣ омӯхта мешаванд.

Дуюм, таҳлили муқоисавӣ татбиқ мегардад. Ба воситаи он фарқияти миёни матбуоти давлатӣ ва мустақил, нашрияҳои чопӣ ва расонаҳои онлайнӣ, маводҳои хабарӣ ва таҳлилӣ, инчунин, миёни инъикоси дохилӣ ва байналмилалии мавзуъ муайян карда мешавад. Ин усул имконият медиҳад, ки на танҳо тафовути шаклӣ, балки фарқияти мантиқ, забон, ҳадаф ва сатҳи таъсиррасонии ҳар навъи матн ошкор гардад.

Сеюм, дискурс-таҳлил ҳамчун усули калидӣ истифода мешавад. Ба воситаи он калимаҳои меҳварӣ, таркибҳои такроршаванда, метафораҳо, муқоисаҳо, қолабҳои маъноӣ ва стратегияҳои риторикие, ки дар матолиби расонаӣ барои бунёди тавсифи пирях, об, иқлим, ташаббуси давлатӣ ва ҳамкории байналмилалӣ истифода мешаванд, мавриди омӯзиш қарор мегиранд. Маҳз ҳамин усул имкон медиҳад, ки матбуоти тоҷик масъалаи ҳифзи пиряхҳоро бештар ҳамчун хатар ва сарвати миллӣ, нишонаи нуфузи байналмилалӣ ё унсури маърифати экологӣ пешниҳод кунад.

Асосҳои назарии таҳқиқоти диссертатсионӣ бар пояи осори назарияпардозони дохилӣ ва хориҷӣ, амсоли И. Усмонов, А. Нуралиев, М. Имомзода, А. Қутбиддинов, М. Муқимов, А. Азимов, М. Муродӣ, Н. Салихов, С. Гулов, Ш. Муллоев, Е. А. Шаркова, В. Еҷаз, М. Мухерҷе, Р. Флечер, Я. В. Лайкова, Д. В. Ҳайн, Ҷ. Р. Ресер, В. Ҷ. Филлипс, Н. Невман, А. Росс, Н. В. Калинина, М. Т. Бояков, Ҷ. Пайнтер тарҳрезӣ шудааст.

Навгонии илмии таҳқиқ пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки мавзуи дипломатияи оби Тоҷикистон бори аввал на танҳо ҳамчун масъалаи сиёсӣ, иқтисодӣ ё экологӣ, балки ҳамчун низоми мукаммали гуфтумони расонаӣ таҳлил

мешавад. Ибдоот ва навоварии диссертатсияро дар нукоти зайл мушоҳида кардан мумкин аст:

Дар таҳқиқоти мавҷуда хусусиятҳои умумии экожурналистика баррасӣ гардида, масъалаҳои дипломатияи об аз дидгоҳи муносибатҳои байналмилалӣ ва амнияти минтақавӣ бо далоили муътамад тавзеҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, дар рисола таваҷҷуҳи асосӣ ба он равона карда шудааст, ки чӣ гуна матбуоти даврии тоҷик маънои масъалаи об, пирях, тағйирёбии иқлим ва ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистонро пешниҳод месозад, бо кадом сабку услуби забонӣ ва қолабҳои жанрӣ онҳоро танзим менамояд.

Навгонии дуюм дар истифодаи ҳамзамон (якбора)-и таҳлили муҳтаво, таҳлили муқоисавӣ ва дискурс-таҳлил зоҳир мегардад. Ин раванди маҷмуӣ имкон медиҳад, ки матн ҳам аз нигоҳи оморӣ, ҳам аз ҷиҳати сохтори жанрӣ ва ҳам аз нигоҳи маърифатӣ таҳлил шавад. Яъне, дар доираи диссертатсия матолиби расонаӣ танҳо ба сифати матнҳои ҷудогона не, балки ҳамчун воҳидҳои низоми гуфторӣ баррасӣ мешаванд, ки дар он ҳар сарлавҳа, ҳар истилоҳ, ҳар иқтибос ва ҳар шеваи пешниҳоди далел дар ташаккули муносибати аудитория саҳм мегузорад.

Навгонии сеюм ба муайянсозии қолабҳои маъноӣ ва риторикии пӯшиши масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти даврии тоҷик вобаста аст. Дар рисола нишон дода мешавад, ки чӣ гуна дар матолиби расонаӣ пиряхҳо гоҳе ҳамчун сарвати миллӣ, гоҳе ҳамчун манбаи амнияти об, гоҳе ҳамчун объекти хатари глобалӣ ва гоҳе ҳамчун унсури имиҷи байналмилалии Тоҷикистон пешниҳод мешаванд. Ин чандқабатӣ то имрӯз ба таври муназзам аз дидгоҳи суханшиносӣ таҳлил нагардидааст.

Навгонии чорум дар пешниҳоди тавсияҳои амалӣ барои такмили забон, сохтор, жанр ва модели пешниҳоди мавзуъҳои илмӣ-экологӣ дар расонаҳои тоҷик зоҳир мешавад. Дар ин замина диссертатсия на танҳо арзёбии вазъи мавҷуда, балки пешниҳоди роҳҳои мушаххаси беҳбуди муҳтавои расонаиро

низ дар бар мегирад. Аз ин ҷиҳат, таҳқиқот ҳам дорои арзиши назариявӣ ва ҳам аҳаммияти мустақими амалӣ мебошад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

Ба ҳимоя як қатор натиҷа ва хулосаҳои муҳим пешниҳод мегарданд, ки аз таҳлили назариявӣ ва таҷрибавии маводи расонаӣ ба даст омадаанд. Аз ҷумла, чунин нуктаҳо пешниҳод карда мешаванд:

Баррасии дипломатияи об дар фазои расонаии Тоҷикистон ба шакли мустақили гуфтумонӣ, ки дар буриши хатти дискурси сиёсӣ, экологӣ, байналмилалӣ ва маърифатӣ қарор гирифтааст;

Мушкилоти инъикоси масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти тоҷик аз нигоҳи жанрӣ, на аз диди матолиби таҳлилӣ, шарҳӣ ва мусоҳибавӣ, мавриди матраҳ қарор гирифтааст;

Баррасии сохтори луғавию риторикии воҳидҳое чун “сарвати миллӣ”, “таҳдиди глобалӣ”, “ташаббуси байналмилалӣ”, “манбаи ҳаёт”, “амнияти об” ва “масъулияти дастаҷамъӣ” ва ташаккули тасаввури мусбати ҷомеа;

Таҳлили чандқабатаи гуфтумони расонаии дипломатияи об дар расонаҳои давлатӣ, мустақил ва электронии тоҷик.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ. Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он аст, ки он доираи таҳқиқоти суханшиносӣ ва рӯзноманигориро бо ворид намудани мавзуи дипломатияи об ба сатҳи нав мебарорад. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки масъалаҳои муҳити зистро на танҳо аз дидгоҳи мазмун, балки аз нигоҳи сохтори гуфтор, риторика, қолабсозии маъно ва механизмҳои таъсиррасонӣ низ омӯхтан мумкин аст. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои рушди назарияи дискурс, ташхиси матни публисистӣ, таҳқиқоти коммуникатсияи экологӣ ва журналистикаи соҳавӣ заминаи иловагӣ фароҳам созанд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот низ назаррас буда, хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар

фаъолияти рӯзмарраи расонаҳо, бахшҳои матбуотии ниҳодҳои давлатӣ, марказҳои таҳлилӣ, муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва барномаҳои такмили ихтисоси рӯзноманигорон истифода шаванд. Махсусан, натиҷаҳои таҳқиқот барои таҳияи дастурҳои методӣ оид ба инъикоси мавзуъҳои илмӣ-экологӣ, беҳтар кардани сифати сарлавҳа, истифодаи дурусти истилоҳот, густариши жанрҳои таҳлилӣ, ҷалби коршиносон ва ҳамгироии василаҳои муосири пешниҳоди иттилоот муфид хоҳанд буд.

Ҷиҳати дигари аҳаммияти амалӣ дар он аст, ки таҳқиқот метавонад барои ниҳодҳое, ки дар ташаккули сиёсати иттилоотии экологӣ ва таблиғи ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистон фаъоланд, заминаи корӣ фароҳам оварад. Вақте маълум мешавад, ки расонаҳо кадом паёмҳоро муассиртар интиқол медиҳанд, чи гуна қолабҳо камсамаранд ва дар куҷо мушкили маърифатӣ ҷой дорад, имкон пайдо мешавад, ки иртиботи давлатӣ ва ҷамъиятӣ дар ин самт дақиқтар ва муассиртар ба роҳ монда шавад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мазмун ва самтҳои асосии диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси 6.2.22. Рӯзноманигорӣ мутобиқат доранд, зеро таҳқиқот ба таҳлили матбуот, жанрҳои рӯзноманигорӣ, дискурси расонаӣ, механизмҳои коммуникативии пӯшиши мавзуъҳои иҷтимоӣ ва нақши ВАО дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ нигаронида шудааст.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии довталаб дар интихоби мавзуъ, таҳияи асосҳои назариявӣ ва методологӣ, ҷамъоварӣ ва гурӯҳбандии маводди матолиби расонаӣ, иҷрои таҳлили муҳтаво, таҳлили муқоисавӣ ва дискурс-таҳлил, низоммандсозии натиҷаҳо, хулосабарорӣ ва таҳияи тавсияҳои илмӣ ва амалӣ пурра зоҳир мегардад.

Тасвиб ва амалисози натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои илмӣ ва нуктаҳои асосии диссертатсия дар гузоришҳо, мақолаҳои илмӣ, муҳокимаҳои кафедравӣ,

конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ, аз ҷумла, ҳамоиши байналмилалии “Дипломатияи об ҳамчун таъминсозандаи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва рушди устувор” дар мавзуи “Нақши ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистон дар тарбияи экологии шаҳрвандон дар ВАО” (Душанбе, 2025) ва конференсияи ҷумҳуриявии “Васоити электронии ахбор дар шароити вусъатёбии муборизаҳои иттилоотӣ ва ҳимояи манфиатҳои миллӣ” дар мавзуи “Пиряхҳои Тоҷикистон ва Осиёи Марказӣ ҳамчун манбаи стратегии захираҳои обӣ: аҳаммияти гидроиқтисодӣ, хавфҳои иқлимӣ ва сиёсати мутобиқшавӣ” (Душанбе, 2.10.2025) мавриди истифода ва баррасӣ қарор гирифтааст.

Қисме аз хулосаҳо дар баррасии масъалаҳои вобаста ба инъикоси мавзуъҳои экологӣ дар расонаҳо истифода шудаанд. Муҳокимаи натиҷаҳо дар муҳити илмӣ имкон дод, ки баъзе бахшҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ дақиқтар гарданд ва хулосаҳои асосӣ бо таҳлили иловагӣ мустаҳкам карда шаванд. Арзиши амалии онҳо пеш аз ҳама дар он зоҳир мешавад, ки тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар фаъолияти воқеии рӯзномаҳо, сомонаҳои хабарӣ ва барномаҳои омӯзишии рӯзноманигорӣ татбиқ шаванд.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷаи таҳқиқ дар шакли мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон - маҷаллаи байналмилалии “Фурӯғи илм”-и Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Паёми Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншо Назаршоев, Паёми Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода чоп шудаанд, ки шумораашон ба 4 адад мерасад.

Инчунин, 2 мақолаи дигар дар маҷмуаи маводди конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба табъ расидааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, нуҳ фасл, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, 184 саҳифаи чопи компютериро ташкил медиҳад. Сохтори кор мутобиқи мантиқи масъала тарҳрезӣ шуда, аз баррасии асосҳои назариявию амалӣ оғоз ёфта, ба таҳлили хусусиятҳои жанрӣ ва муҳтавоии матбуот гузашта, бо арзёбии мушкилот, тамоюлҳо ва дурнамои тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пиряхҳо анҷом меёбад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚ (ФИШУРДА)

Дар бахши муқаддимаи диссертатсия мубрамият, дараҷаи таҳқиқоти мавзуъ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо, тавсифи умумии таҳқиқот, мақсад, вазифа, объект мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Боби аввали диссертатсия **«Назария ва методологияи инъикоси масъалаҳои экологӣ ва дипломатияи об дар ВАО»** аз се фасл иборат мебошад. Фасли аввал **«Эволютсияи экожурналистика ҳамчун самти махсуси фаъолияти эҷодӣ»** буда, дар он мароҳили ташаккули экожурналистика баррасӣ гардидааст. Дар марҳилаи аввали ташаккули экожурналистика, ки онро метавон марҳилаи «огоҳсозии ибтидоӣ» номид, асосан нашрияҳои илмӣ ва маҷаллаҳои махсус ба масъалаҳои муҳити зист таваҷҷуҳ зоҳир мекарданд. Масалан, “дар кишварҳои Ғарбӣ чунин маҷаллаҳо ба монанди National Geographic ва Scientific American аввалин платформаҳое буданд, ки “мавзуъҳои вобаста ба табиат ва экосистемаҳо ба таври оммавӣ пешниҳод мегардиданд” [1, с. 56]. Марҳилаи дуюми рушд, ки ба солҳои 1960 - 1980 рост меояд, бо баланд гардидани сатҳи огоҳии экологӣ дар ҷомеа алоқаманд аст. Ин давра бо таъсири як қатор ҳодисаҳои глобалӣ, аз ҷумла нашри китоби машҳури Рейчел Карсон «Silent Spring» (“Баҳори хомӯш”) дар соли 1962, ки ба мушкилоти истифодаи пестисидҳо (заҳрхимикатҳо) ва таъсири онҳо ба муҳити зист бахшида шудааст, алоқаманд мебошад [22]. Дар ин марҳила, экожурналистика тадриҷан ба

як бахши ҷудогонаи журналистика мубаддал гашт, ки дорои хусусиятҳои хоси худ, аз ҷумла истифодаи маълумоти илмӣ, таҳлили сабабу оқибатҳои равандҳои экологӣ ва пешниҳоди роҳҳои ҳалли масъалаҳо мебошад. Инчунин, муҳаққиқ Р. Кокс чунин овардааст: “Нақши рӯзноманигор ҳамчун миёнарав байни илм ва ҷомеа бештар возеҳ гардид, зеро ӯ вазифадор буд маълумоти мураккаби илмиро ба забони содаю фаҳмо барои омма пешниҳод намояд” [23, с. 44]. Ин хусусият имрӯз низ яке аз аломатҳои асосии экожурналистика ба ҳисоб меравад.

Марҳилаи сеюми рушд, ки ба давраи пасошуравӣ ва глобализатсия рост меояд, ба ташаккули экожурналистика ҳамчун як институти мустақили иҷтимоӣ алоқаманд аст. Оид ба мавзуи мавриди назар коршинос Қурбонов Н. дар мақолаи “Ҳамкорӣ дар соҳаи об тақозои замон аст” чунин овардааст: “Дар ин давра, масъалаҳои экологӣ ба яке аз самтҳои калидии матбуоти ҷаҳонӣ табдил гардид, ки бо қабули санадҳои байналмилалӣ, аз ҷумла Эъломияи Рио-де-Жанейро (1992) ва Ҳадафҳои рушди устувор тақвият ёфтанд” [13, с. 9].

Бо рушди технологияҳои рақамӣ ва интернет, экожурналистика ба марҳилаи нави рушд ворид гардид, ки онро метавон марҳилаи «конвергенсияи медиавӣ» номид. “Дар ин марҳила, рӯзноманигорон аз форматҳои гуногуни мултимедиявӣ, аз ҷумла, инфографика, видео ва лонгридҳо истифода мебаранд, то масъалаҳои мураккаби экологиро ба таври ҷолиб ва фаҳмо пешниҳод намоянд” [25, с. 43]. Аз гуфтаи Ҳансен А. чунин истинбот мешавад, ки ин тағйирот на танҳо шакли пешниҳоди иттилоотро дигар кард, балки муносибати аудиторияро низ нисбат ба масъалаҳои экологӣ тағйир дод.

Эволютсияи экожурналистика нишон медиҳад, ки он аз як самти иловагии иттилоотӣ ба як воситаи муҳими таъсиррасонӣ ба афкори ҷамъиятӣ ва сиёсати давлатӣ табдил ёфтааст. Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо мушкилоти хоси экологӣ, аз ҷумла обшавии пиряхҳо ва

коҳишёбии захираҳои об рӯ ба рӯ аст, нақши экожурналистика боз ҳам муҳимтар мегардад, зеро он метавонад ҳамчун платформаи муколама байни давлат, ҷомеа ва ҷомеаи байналмилалӣ хизмат намояд.

Марҳилаи муосири ташаккул ва рушди экожурналистика бо амиқ гардидани ҳамгироии донишҳои илмӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ тавсиф мешавад, ки дар натиҷа экожурналистика ба як платформаи бисёрқабатаи коммуникатсионӣ табдил ёфтааст.

Ҳамин тавр, дар марҳилаи муосир экожурналистика ҳамчун як низоми мураккаб ва бисёрҷанба ташаккул ёфтааст, ки на танҳо воқеиятро инъикос мекунад, балки ба ташаккули он низ таъсир мерасонад. Фасли дуюми боби аввал **«Мафҳум ва моҳияти дипломатияи об дар дискурси сиёсӣ ва медиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон»** ном дошта**,** дар он масоили перомуни моҳият ва мафҳуми дипломатияи об баррасӣ гардидаанд. Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо хабарнигори телевизиони СММ дар доираи Конфронси оби Созмони Милали Муттаҳид, ки санаи 24-уми марти соли 2023 дар шаҳри Ню-Йорки Иёлоти Муттаҳидаи Амрико баргузор гардида буд, чунин ибрози назар намуданд: «Дар ҷаҳон кишваре нест, ки аз мушкилоти об вобастагӣ надошта бошад. Ин мушкилот дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти мардуми дунё мушоҳида мегардад. Дар баъзе кишварҳо мардум аз норасоии об барои нӯшокӣ, полезӣ, беҳдошт ва дигар бахшҳо танқисӣ доранд. Аз тарафи дигар, офатҳои зиёди табиӣ, мисли хушксолӣ, селу обхезиҳо ва тармафароӣ ба иқтисод ва ҳаёти мардум хисороти зиёд меоваранд. Барои ҳамин, ман фикр мекунам, ки дар ҳамаи ин масъалаҳо ҳам дар сатҳи миллӣ ва ҳам минтақавию глобалӣ бояд механизмҳои боэътимоди муосир барои таъмини об ва мудирияти самараноки масъалаҳои марбут ба он таҳия ва роҳандозӣ карда шаванд. Чунки дар сурати нодида гирифтани мушкилоти ҷойдошта, расидан ба Ҳадафҳои рушди устувор дар ҳама кишварҳо

ғайриимкон мегардад» [9]. Ин таъкид моҳияти умумибашарии дипломатияи обро равшан нишон медиҳад: масъалаи об дигар танҳо масъалаи дохилии давлатҳо нест, балки ба самти муҳими муносибатҳои байналмилалӣ, амнияти минтақавӣ, ҳамкории иқтисодӣ, ҳифзи муҳити зист ва сиёсати иттилоотӣ табдил ёфтааст.

Аз ин рӯ, дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон дипломатияи об се вазифаи асосӣ дорад, ки барои огоҳии мухотабон зикри онҳоро ҷоиз мешуморем: Якум, он дар дохили кишвар маърифати экологӣ ва фаҳмиши ҷамъиятиро қавӣ мекунад. Дуюм, дар сатҳи минтақа ҳамкорӣ ва муколамаро тақвият медиҳад. Сеюм, дар сатҳи байналмилалӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки дар мавзуъҳои глобалӣ мавқеи фаъол дошта бошад. Пас, дар дискурси сиёсӣ ва медиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон об ҳамчун масъалаи техникӣ не, балки ҳамчун масъалаи стратегӣ, гуманитарӣ ва тамаддунӣ муаррифӣ мешавад.

Дар маҷмуъ, дипломатияи об дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як падидаи стратегӣ ва бисёрҷанба ташаккул ёфтааст, ки рушди минбаъдаи он аз ҳамоҳангии байни сиёсати давлатӣ, фаъолияти ВАО ва сатҳи огоҳии ҷомеа вобаста мебошад. Фасли сеюми боби аввал “**Хусусиятҳои ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии муосир”** ном дошта дар он масъалаи самти мазкур мавриди баррасӣ қарор гирифта аст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ин масъадла таъкид намуданд, ки «Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки вазъи захираҳои об дар сайёра, махсусан оби тоза зери таъсири амиқи таҳдидҳои гуногун, аз ҷумла тағйирёбии иқлим, афзоиши аҳолӣ, тамоюли шаҳрнишинӣ ва саноатикунонӣ сол то сол муташанниҷ гардида истодааст» [10]. Ин таъкид нишон медиҳад, ки масъалаҳои об, иқлим ва ҳифзи муҳити зист имрӯз аз доираи баҳси маҳдуди экологӣ гузашта, ба рӯзномаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва иттилоотии ҷомеаи муосир ворид шудаанд. Дар шароити

муосир, ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврӣ ҳамчун як раванди мураккаб ва бисёрсатҳа арзёбӣ мегардад, ки ба омилҳои гуногуни сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ вобастагӣ дорад.

Яке аз хусусиятҳои муҳимми ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин вобастагии он аз сиёсати давлатӣ мебошад. Дар баробари ин, “нақши омилҳои байналмилалӣ низ дар ташаккули рӯзномаи экологӣ назаррас мебошад. Қабули санадҳои байналмилалӣ, аз ҷумла Ҳадафҳои рушди устувор ва созишномаҳои вобаста ба иқлим, ба он оварда расонд, ки масъалаҳои экологӣ дар сатҳи глобалӣ аҳаммияти бештар пайдо карданд ва ин ба рӯзномаи расонаҳои миллӣ низ таъсир гузошт” [2]. Дар натиҷа, матбуоти даврӣ бештар ба мавзуъҳои вобаста ба тағйирёбии иқлим, ҳифзи гуногунии биологӣ ва истифодаи устувори захираҳои табиӣ таваҷҷуҳ зоҳир мекунад.

Боби дуюми диссертатсия **“Вижагиҳои жанрӣ ва муҳтавоии инъикоси ташаббусҳои глобалии ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти даврии тоҷик”** ном дошта, аз се фасл иборат мебошад. Дар фасли аввали боби дуюм **“Таҳлили қиёсии жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ ҳангоми инъикоси мавзуъ”** таҳлили жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи марти соли 2012 дар суханронии худ бахшида ба 100-солагии матбуоти тоҷик таъкид намудаанд, ки «воситаҳои ахбори оммаи имрӯза ба минбари таҳлилу баррасии фарогири мушкилоти рӯз табдил ёфтаанд» [4].

Ин андеша барои таҳлили жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ аҳаммияти методологӣ дорад, зеро нишон медиҳад, ки расонаҳо танҳо воситаи интиқоли хабар нестанд, балки майдони шарҳ, арзёбӣ ва фаҳмондани равандҳои муҳими иҷтимоӣ, сиёсӣ ва экологӣ низ ба шумор мераванд. Аз ҳамин нуқтаи назар, муқоисаи жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ ҳангоми инъикоси масъалаҳои дипломатияи об ва ҳифзи пиряхҳо

имкон медиҳад, ки дараҷаи воқеъбинӣ, амиқӣ ва таъсиргузории маводи расонаӣ муайян карда шавад.

Дар фасли дуюми боби дуюм, ки “**Воситаҳои тасвири бадеӣ ва оммавии инъикоси мушкилоти обшавии пиряхҳо”** номгузорӣ шудааст, масъалаи инъикоси мушкилоти обшавии пиряхҳо ва тасвири бадеии он пажуҳиш сурат гирифтааст. Онҷуноне, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Конфронси якуми байналмилалии сатҳи баланд оид ба ҳифзи пиряхҳо таъкид намудаанд: «Ҳар зарраи талафшудаи пиряхҳо боиси афзоиши хатарҳо барои ояндаи инсоният мегардад» [19]. Ин суханон барои таҳлили воситаҳои тасвири бадеӣ ва оммавии масъалаи обшавии пиряхҳо аҳаммияти махсус дорад, зеро дар он пирях на танҳо ҳамчун объекти табиӣ ё манбаи об, балки ҳамчун арзиши ҳаётан муҳим ва нишонаи амнияти ояндаи инсон тасвир мешавад. Аз ҳамин нуқтаи назар, матбуоти тоҷик ҳангоми инъикоси мавзуи ҳифзи пиряхҳо бештар ба образҳои “хатар”, “оянда”, “ҳаёт”, “ганҷи табиат” ва “масъулияти муштарак” такя мекунад, то ки масъалаи мураккаби иқлим барои аудиторияи васеъ фаҳмо ва эҳсосшаванда гардад. Дар матолиби таҳлилӣ бошад, доираи воситаҳои тасвири бадеӣ хеле васеътар мегардад. Ҳамин раванд ба ташаккули муносибати эҳсосӣ низ мусоидат мекунад, ки дар масъалаҳои экологӣ аҳаммияти махсус дорад.

Дар баробари воситаҳои классикии бадеӣ, дар матбуоти даврии тоҷик, унсурҳои оммавӣ низ тадриҷан ҷойи худро пайдо мекунанд. Вақте дар матн гуфта мешавад, ки “коҳиши пиряхҳо метавонад ба кам шудани об дар фасли тобистон оварда расонад”[20, с. 90], ин аллакай на танҳо маълумоти илмӣ, балки як ишораи мустақим ба таҷрибаи зиндагии мардум мебошад.

Муҳаққиқ Д. Салимов корбасти воситаҳои тасвири бадеӣ дар матбуоти тоҷикро то ба ҳол якнавохт бо тартиб намедонад. Чунончи: “Истифодаи воситаҳои бадеӣ ва оммавӣ дар матбуоти даврии тоҷик ҳануз ҳам якхела ва муназзам

нест. Ҷанбаи муҳим дар ин раванд, инчунин, интихоби нуқтаи назар аст. Дар матолиби хабарӣ тасвир бештар аз мавқеи “берунӣ” сурат мегирад: рӯзноманигор воқеаро нақл мекунад, аммо ба он ворид намешавад. Дар матолиби таҳлилӣ бошад, имкони интихоби нуқтаи назари “дохилӣ” бештар аст, ки дар он муаллиф метавонад равандро аз дохили он шарҳ диҳад, робитаҳоро кушояд ва ҳатто ба хонанда роҳи фаҳмидани масъалаҳоро пешниҳод намояд.

Барои ҳамин дар матбуоти даврии тоҷик бояд мазмуни маводи хатардошта бо забони ҳалли мушкилот, масъулият ва имконияти амал ҳамроҳ карда шавад” [60, с. 89].

Ин нукта, махсусан, барои Тоҷикистон муҳим аст, зеро кишвар дар арсаи байналмилалӣ ташаббусҳои зиёди марбут ба об ва пиряхҳоро пеш мебарад. Фасли сеюми боби дуюм ба ҷойгоҳи матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ бахшида шуда “**Нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим”** номгузорӣ шудааст. Онҷуноне, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паём ба Маҷлиси Олӣ таъкид намудаанд: «Мо бояд ҳамкориҳоро дар самти обу ҳифзи пиряхҳо, баррасии паёмадҳои тағйирёбии иқлим ва коҳиш додани хавфи офатҳои табиӣ дар доираи имкониятҳои мавҷуда идома дода, ҷиҳати тақвияти ҳамкориҳои байналмилалӣ дар қолаби “Раванди оби Душанбе” тадбирҳои зарурӣ андешем» [8]. Ин таъкид барои омӯзиши нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим аҳаммияти махсус дорад.

Дар таҳлили нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим, пеш аз ҳама бояд ба хусусияти сохтории худи фазои расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳ кард. Ин фазо танҳо аз расонаҳои марказӣ иборат нест, баръакс, он як низоми чандқабата мебошад, ки дар он нашрияҳои соҳавӣ ва маҳаллӣ ҳар яке бо вазифа ва аудиторияи хоси худ фаъолият мекунанд. Маҳз дар ҳамин гуногунрангии сохторӣ имкониятҳои нав барои

инъикоси мавзуи ҳифзи пиряхҳо ба вуҷуд меоянд, зеро ин мавзуъ табиатан ҳам хусусияти глобалӣ дорад ва ҳам таъсири маҳаллӣ.

Матбуоти соҳавӣ, ки бештар ба масъалаҳои маориф, иқтисод, энергетика, кишоварзӣ ё муҳити зист ихтисос ёфтааст, одатан ба таҳлили амиқтари мавзуъ майл дорад. Муҳаққиқи тоҷик М. Қосимов дар китоби “Рӯзноманигории муосири тоҷик: масъалаи назария ва амалия” чунин овардааст: “Дар чунин нашрияҳо масъалаи ҳифзи пиряхҳо на ҳамчун як рӯйдоди ҷудогона, балки ҳамчун унсури низоми захираҳои об ва рушди устувор баррасӣ мешавад. Масалан, робитаи байни обшавии пиряхҳо ва таъмини об барои обёрӣ, истеҳсоли неруи барқ ё амнияти озуқаворӣ метавонад дар маркази таҳлил қарор гирад. Ин раванд имкон медиҳад, ки мавзуъ аз доираи умумии “иқлим” берун баромада, ба масъалаҳои мушаххаси сиёсати иқтисодӣ ва иҷтимоӣ пайваст шавад” [12, с. 113].

Дар муқоиса, матбуоти маҳаллӣ бештар ба таҷрибаи мустақими аҳолӣ такя мекунад. Нашрияҳои маҳаллӣ дар шаҳрҳо ва минтақаҳое чун Хуҷанд, Бохтар ё ноҳияҳои ВМКБ мавзуи пиряхҳоро аз нуқтаи назари таъсири он ба зиндагии ҳаррӯза инъикос менамоянд. Дар чунин матолиб масъалаи обшавии пиряхҳо ба кам шудани захираҳои об дар дарёҳои маҳаллӣ, тағйири шароити кишоварзӣ ва афзоиши хавфҳои табиӣ пайваст карда мешавад, зеро ин омилҳо мустақиман ба фаъолияти иқтисодӣ ва иҷтимоии аҳолӣ таъсир мерасонанд. Ин раванд имкон медиҳад, ки хонанда мавзуъро на ҳамчун як масъалаи дур ва абстрактӣ, балки ҳамчун воқеияти наздик ва таъсиргузор дарк намояд [19].

Дар баробари ин, матбуоти минтақавӣ вазифаи дигар дорад. Он ташаббуси вобаста ба иқлимро ба забони таҷрибаи маҳаллӣ тарҷума мекунад. Барои сокини ноҳияи кӯҳӣ, кишоварзи водӣ ё омӯзгори мактаби деҳот худи иборaи “ташаббуси байналмилалӣ дар мавзуи иқлим” шояд хеле расмӣ ва аз доираи тафаккури онҳо дур намояд. Аммо вақте

расонаи маҳаллӣ нишон медиҳад, ки тағйирёбии иқлим ба оби нӯшокӣ, замони кишт, ҳосили замин, хавфи сел, таъмини барқ ё ҳолати чарогоҳҳо чӣ гуна таъсир мерасонад, масъала шакли зинда пайдо мекунад. Дар ҳамин ҷо матбуоти минтақавӣ аз расонаи хабарӣ ба воситаи маърифати иҷтимоӣ табдил меёбад.

Боби сеюми диссертатсия **«Мушкилот, тамоюлҳо ва дурнамои тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пиряхҳо»** ном дошта, аз се фасл иборат мебошад. Дар фасли аввали боби сеюм мушкилотҳои касбӣ ва салоҳиятнокии рӯзноманигорон баррасӣ гардида, он **“Камбудиҳои касбӣ ва мушкилоти салоҳиятнокии рӯзноманигорон дар инъикоси мавзуъҳои илмӣ-экологӣ”** номгузорӣ гардидааст. Дар баррасии камбудиҳои касбӣ ва мушкилоти салоҳиятнокии рӯзноманигорон ҳангоми инъикоси мавзуъҳои илмӣ-экологӣ, пеш аз ҳама бояд ба хусусияти худи ин соҳа таваҷҷуҳ кард. Журналистикаи экологӣ, бахусус, дар бахши ҳифзи пиряхҳо ва тағйирёбии иқлим, на танҳо дониши умумии рӯзноманигориро талаб мекунад, балки доираи муайяни донишҳои байнисоҳавиро низ пеш мегузорад: аз асосҳои иқлимшиносӣ ва гидрология то фаҳмиши сиёсати байналмилалӣ ва дипломатияи об. Маҳз дар ҳамин мураккабӣ яке аз сабабҳои асосии мушкилоти касбӣ нуҳуфтааст, зеро на ҳар рӯзноманигор имкони дастрасӣ ба чунин донишҳои муосиру мукаммалро дорад.

Дар таҷрибаи матбуоти тоҷик мушоҳида мешавад, ки “қисми зиёди рӯзноманигорон мавзуи ҳифзи пиряхҳоро на аз нуқтаи назари таҳлилӣ, балки бештар аз ҷиҳати иттилоотӣ, инъикос мекунанд. Ин ҳолат ба он оварда мерасонад, ки матолиб асосан ба такрори маълумоти расмӣ ва изҳороти мансабдорон маҳдуд мешаванд” [16, с. 38]. Масалан, дар таҳлили маводҳои солҳои охир дида мешавад, ки то 70 - 75% хабарҳои марбут ба иқлим ва ҳифзи пиряхҳо ба манбаъҳои расмӣ такя мекунанд ва дар онҳо шарҳи мустақили рӯзноманигор кам ба назар мерасад. Мушкилоти асосӣ дар ин

замина норасоии дониши тахассусӣ мебошад. Рӯзноманигоре, ки бо истилоҳоти илмӣ, равандҳои иқлимӣ ва механизми тағйирёбии пиряхҳо шинос нест, маҷбур мешавад ба забони умумӣ ва тавсифи сода такя кунад. Мушкилоти дигар ба кор бо манбаъҳо дахл дорад.

Таҳқиқ ва омӯзиш имкон медиҳад, ки ба як ҷанбаи боз ҳам амиқтар – фарқияти сатҳи салоҳиятнокӣ байни гурӯҳҳои гуногуни рӯзноманигорон – таваҷҷуҳ карда шавад. Дар муҳити расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин фарқият хеле возеҳ эҳсос мешавад. Рӯзноманигороне, ки дар расонаҳои марказӣ фаъолият мекунанд, одатан ба манбаъҳои бештар, аз ҷумла, иттилооти расмӣ ва чорабиниҳои байналмилалӣ дастрасӣ доранд.

Идома додани таҳлил имкон медиҳад, ки ба як ҷанбаи ниҳоят муҳим – таъсири мустақими камбудиҳои касбӣ ба мазмун ва самаранокии гуфтумони расонаӣ – таваҷҷуҳ карда шавад. Агар то ин дам масъала бештар дар сатҳи омилҳо баррасӣ гардида бошад, дар ин марҳила бояд нишон дод, ки ин камбудиҳо чӣ гуна дар худи матн таҷассум меёбанд ва чӣ паёмад доранд? Яъне, сухан на танҳо дар бораи он меравад, ки рӯзноманигорон чиро намедонанд ё намефаҳманд, балки дар он хусус аст, ки ҳосили ин “надонистан” ба чӣ гуна матн табдил меёбад.

Яке аз чунин паёмадҳо – сатҳӣ шудани тасвири масъала мебошад. Муҳаққиқи англис Банде дар мақолаи хеш овардааст: “Вақте ки рӯзноманигор дониши кофӣ надорад, ӯ одатан ба тавсифи зоҳирии падида маҳдуд мешавад. Масалан, зикр мешавад, ки “пиряхҳо об мешаванд” ё “тағйирёбии иқлим таъсир мерасонад”, аммо ин равандҳо на аз ҷиҳати динамика ва на аз ҷиҳати паёмадҳои дарозмуддат шарҳ дода намешаванд” [21, с. 58]. Аз рӯи далелҳои ба дастомада маълум гардид, ки дар зиёда аз нисфи маводҳо (тақрибан 55 - 60%) робитаи пурраи сабаб ва натиҷа кушода намешавад. Ин маънои онро дорад, ки хонанда иттилоъ мегирад, аммо савияи донишаш баланд намегардад.

Паёмади дигар – тибқи ақидаи пажуҳишгари мазкур “шаклгирии тасаввуроти номукаммал ё ҳатто қисман ғалат мебошад. Вақте ки истилоҳот нодуруст истифода мегардад ё рақамҳо бе тавзеҳ оварда мешаванд, хонанда метавонад хулосаҳои нодуруст барорад. Масалан, омехта шудани мафҳумҳои кӯтоҳмуддат (тағйироти мавсимӣ) ва дарозмуддат (тамоюлҳои иқлимӣ) метавонанд ба камаҳаммият нишон додани масъала ё баръакс, тавсиф намудани он оварда расонад” [21, с. 59]. Чунин ҳолатҳо дар маводҳои таҳлилӣ мушоҳида мешаванд, ки барои мавзуи дорои аҳаммияти стратегӣ нигаронкунанда аст.

Ҷанбаи дигар – маҳдуд шудани доираи муҳокима мебошад. Вақте ки рӯзноманигор ба якчанд манбаи маҳдуд такя мекунад, мавзуъ низ аз як нуқтаи назар инъикос мешавад. Дар натиҷа, дискурси расонаӣ хусусияти якҷониба мегирад. Масалан, ҳифзи пиряхҳо метавонад танҳо ҳамчун масъалаи экологӣ муаррифӣ шаванд, дар ҳоле ки паёмадҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва геополитикии онҳо камтар баррасӣ мешаванд.

Дар натиҷаи таҳқиқу баррасии мавзуи мазкур метавон ба як хулосаи умумӣ расид: камбудиҳои касбӣ на танҳо мушкили дохилии соҳа мебошанд, балки омиле ҳастанд, ки мустақиман ба сифати дарки ҷамъиятӣ таъсир мерасонанд.

Фасли дуюми боби сеюм **“Ҳамгироии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир (инфографика, лонгрид) барои ҷалби аудитория”** номгузорӣ шудааст. Дар ин фасл масъалаҳои ҷалби аудитория тавассути васоити навин мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Дар ин росто Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба гузариши воситаҳои ахбори омма ба шаклҳои нави технологӣ таъкид намудаанд: «Пахши рақамӣ – ин сифати олии тасвиру садо ва имконияти фаровони истифода аз теъдоди зиёди шабакаву хизматрасониҳо мебошад» [7]. Ин андеша барои таҳлили ҳамгироии медиавӣ дар инъикоси масъалаҳои экологӣ аҳаммияти хос дорад, зеро

расонаи муосир дигар танҳо бо матни хаттӣ маҳдуд намешавад, он бояд иттилооти илмӣ ва экологиро тавассути инфографика, акс, видео, харитаҳои интерактивӣ, лонгрид ва дигар шаклҳои фаҳмо ба аудитория расонад.

Дар баррасии ҳамгироии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир барои ҷалби аудитория, пеш аз ҳама бояд дарк кард, ки муҳити иттилоотии имрӯз ба таври куллӣ тағйир ёфтааст. Агар қаблан матбуоти анъанавӣ (рӯзнома, маҷалла) воситаи асосии интиқоли иттилоот буд, имрӯз технологияҳои рақамӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ ва платформаҳои мултимедиявӣ ба фазои асосии муоширати иттилоотӣ табдил ёфтаанд. Дар чунин шароит мавзуъҳои мураккаб, аз ҷумла, обшавию ҳифзи пиряхҳо, дигар наметавонанд танҳо бо шаклҳои классикии матнӣ самаранок инъикос шаванд.

Ин формат барои баррасии мавзуъҳои мураккаб хеле мувофиқ аст, зеро имкон медиҳад, ки масъала аз чанд ҷиҳат таҳлил карда шавад" [17, с. 122]. Шабакаҳои иҷтимоӣ низ ба як фазои муҳими паҳнкунии иттилоот табдил ёфтаанд. Дар ин платформаҳо, шакли пешниҳоди иттилоот бояд кӯтоҳ, равшан ва ҷолиб бошад. Аз ин рӯ, истифодаи видеоҳои кӯтоҳ, тасвирҳои иттилоотӣ ва матнҳои фишурда аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Барои мавзуи ҳифзи пиряхҳо, ки метавонад барои қисми аудитория дур ва мураккаб ба назар расад, чунин шаклҳо имкони наздик кардани мавзуъро фароҳам меоранд.

Дар баробари ин, бояд ба як ҷанбаи муҳим – мутобиқсозии мазмун ба формат – низ таваҷҷуҳ кард. На ҳар як мавод метавонад ба осонӣ ба инфографика ё видео табдил ёбад. Барои ин, рӯзноманигор бояд тавонад маълумотро ба қисмҳои мантиқӣ ҷудо кунад ва барои ҳар як формат шакли мувофиқ интихоб намояд. Ин малака, ки ба як навъ "тафаккури мултимедиявӣ" табдил меёбад, дар журналистикаи муосир аҳаммияти бузург дорад.

Ҳамгироии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир на танҳо як тамоюли техникӣ, балки зарурати мазмунӣ мебошад. Он имкон медиҳад, ки мавзуи ҳифзи пиряхҳо ба таври

амиқтар, фаҳмотар ва таъсиргузортар пешниҳод гардад. Дар шароите ки аудитория бештар ба форматҳое таваҷҷуҳ мекунад, ки ҳамзамон иттилоотӣ ва визуалӣ мебошанд, ин раванд метавонад ба баланд шудани сатҳи ҷалби ҷомеа ва фаҳмиши мавзуъ мусоидат намояд.

Дар маҷмуъ, метавон гуфт, ки рушди ин самт дар матбуоти тоҷик дар марҳилаи ташаккул қарор дорад. Аммо, аллакай, нишонаҳои мусбат ба назар мерасанд ва ин тақозо менамояд, ки бо такмили малакаҳо ва истифодаи самараноки технологияҳо журналистика метавонад ба сатҳи нав барояд ва нақши худро дар инъикоси масъалаҳои муҳими экологӣ, аз ҷумла, ҳифзи пиряхҳо, боз ҳам тақвият бахшад.

Ҷанбаи дигар – мутобиқсозии як мавод ба платформаҳои гуногун мебошад. Дар шароити ҳамгироии медиавӣ, маводи таҳлилӣ метавонад дар шаклҳои гуногун пешниҳод гардад, ки Н. Калинина чунин овардааст: “Матни муфассал барои сомона, версияи кӯтоҳ барои шабакаҳои иҷтимоӣ, инфографика барои паҳнкунии визуалӣ ва ҳатто видео барои аудиторияи васеъ” [18, с. 32]. Аммо, таҳлил нишон медиҳад, ки танҳо тақрибан 12-15% маводҳо дар матбуоти даврии тоҷик ба чунин шакли бисёрплатформавӣ мутобиқ карда мешаванд.

Бо вуҷуди ин, бояд қайд кард, ки ҷалби таваҷҷуҳ худ ҳадафи ниҳоӣ нест. Акнун вазифа он аст, ки мавод ба хонанда таъсирбахш бошад.

Пас аз таҳқиқи мукаммал метавон ба хулосаи ниҳоии ин зербанд расид: шаклҳои муосири журналистика барои ҷалби аудитория ва фаҳмондани мавзуъҳои мураккаб имкониятҳои нав фароҳам меоранд, аммо самаранокии онҳо аз тарзи истифода вобаста аст. Дар ҳолате ки онҳо ба таври системавӣ, бо дарназардошти хусусиятҳои аудитория ва бо нигоҳ доштани мазмуни амиқ истифода шаванд, метавонанд ба як абзори пурқуввати ташаккули шуури экологӣ табдил ёбанд. Дар акси ҳол, онҳо танҳо ба унсурҳои зоҳирӣ табдил ёфта, таъсири худро аз даст медиҳанд. Фасли сеюми боби сеюм

“Дурнамо ва стратегияҳои такмили инъикоси масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти даврии тоҷик” ном дорад. «Таҳия ва татбиқи стратегия ва барномаҳои амал дар сатҳҳои миллӣ ва минтақавӣ ба хотири наслҳои оянда» – таъкид намудааст Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Конфронси якуми байналмилалии сатҳи баланд оид ба ҳифзи пиряхҳо (30 майи соли 2025).

Дар идомаи ҳамин мантиқ, метавон гуфт, ки стратегияи такмили сиёсати иттилоотӣ дар самти ташаббусҳои глобалии иқлимӣ бояд ба модели “мазмун + формат + ҳамоҳангӣ + арзёбӣ” такя кунад. Мазмун бе формати мувофиқ ба аудитория пурра намерасад. Формат бе муҳтавои боэътимод ба унсури зоҳирӣ табдил меёбад. Ҳамоҳангӣ бе арзёбӣ натиҷаи устувор намедиҳад. Ва арзёбӣ бе иродаи тағйир танҳо ба як амали ҳисоботӣ мубаддал мегардад.

Аз ин рӯ, дурнамои воқеии тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пиряхҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба он вобаста аст, ки расонаҳо то чӣ андоза метавонанд ин чор унсурро дар як низоми воҳид муттаҳид созанд. Дар сурати татбиқи чунин раванд, матбуоти даврӣ на танҳо паҳнкунандаю тарғибгари иттилоот, балки як иштирокчии фаъол дар ташаккули шуури экологӣ, тақвияти сиёсати иқлимӣ ва муаррифии масъулияти байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон хоҳад гардид.

Масъалаи мутобиқсозии стратегияҳо ба шароити маҳаллӣ низ таваҷҷуҳи ҷиддиро мехоҳад. Гарчанде ки таҷрибаи байналмилалӣ метавонад намунаҳои муфид пешниҳод намояд, аммо татбиқи онҳо бояд бо дарназардошти хусусиятҳои аудитория, сатҳи дастрасӣ ба технология ва муҳити иҷтимоӣ анҷом дода шавад. Масалан, дар минтақаҳое, ки дастрасӣ ба интернет маҳдуд аст, истифодаи форматҳои содатар ва матни фасеҳу возеҳ метавонад нисбат ба лонгридҳои мураккаб самараноктар бошад.

Дар баробари ин, масъалаи устувории молиявӣ низ ба назар гирифта мешавад. Истеҳсоли маводҳои мултимедиявӣ,

гузоришҳои саҳроӣ ва таҳлилҳои муфассал маблағҳои иловагиро талаб мекунад. Аз ин рӯ, рушди чунин журналистика бояд бо ҷустуҷӯи моделҳои устувори маблағгузорӣ (грантҳо, ҳамкориҳои байналмилалӣ, лоиҳаҳои муштарак) ҳамроҳ бошад. Дар акси ҳол, ҳатто стратегияҳои дуруст метавонанд амалӣ нагашта, дар сатҳи ният боқӣ монанд.

Дар натиҷаи таҳқиқи ҷиддии мавзуи матраҳшаванда ба хулосаи зерин расидем: такмили инъикоси мавзуи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти тоҷик як раванди идорашаванда мебошад, ки дар он чор унсури асосӣ – банақшагирӣ, татбиқ, арзёбӣ ва такмил – пайваста бо ҳам амал мекунанд. Ҳар як марҳила бе дигараш самаранокии пурра дода наметавонад.

Агар дар қисматҳои қаблӣ бештар ба мушкилот ва имкониятҳо таваҷҷуҳ шуда бошад, дар ин марҳила маълум мегардад, ки роҳи ҳалли онҳо дар ташкили як низоми мутассил ва далелнок қарор дорад. Дар шароите ки мавзуи ҳифзи пиряхҳо барои Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти стратегӣ дорад, татбиқи чунин низом метавонад на танҳо сифати журналистикаро баланд бардорад, балки ба ташаккули як дискурси устувор ва таъсиргузори миллӣ дар сатҳи байналмилалӣ низ мусоидат намояд, ки ин барои дар сатҳи ҷаҳонӣ боз ҳам баланд гардидани обрӯю эътибори Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат хоҳад кард.

ХУЛОСА

Дар асоси таҳқиқоти анҷомдода метавон хулоса кард, ки экожурналистика дар шароити муосир ба яке аз самтҳои муҳиму зарурии фаъолияти расонаӣ табдил ёфта, аз доираи иттилоотрасонии анъанавӣ берун рафта, ба воситаи таъсиррасонӣ ба шуури ҷамъиятӣ, ташаккули фарҳанги экологӣ ва ҳатто ба равандҳои сиёсӣ мубаддал гардидааст. Таҳлили назариявӣ нишон дод, ки экожурналистика ҳамчун як низоми мураккаби коммуникатсионӣ дар буриши якчанд

соҳаҳои илмӣ, аз ҷумла, журналистика, экология, сиёсатшиносӣ ва иқтисод қарор дошта, хусусияти интердистсиплинарӣ дорад. Ин хусусият имкон медиҳад, ки масъалаҳои муҳити зист дар заминаи васеъ ва бо дарназардошти робитаҳои гуногунҷанба баррасӣ карда шаванд.

Таҳлили эволютсияи экожурналистика нишон дод, ки ин самт аз марҳилаи ибтидоии тасвирии табиат ба марҳилаи таҳлилӣ ва стратегӣ гузаштааст. Агар дар марҳилаҳои аввал масъалаҳои экологӣ бештар ҳамчун як мавзуи иловагӣ дар ВАО баррасӣ мешуданд, дар шароити кунунӣ онҳо ба яке аз самтҳои афзалиятноки рӯзномаи расонаӣ табдил ёфтаанд. Ин тағйирот бо афзоиши аҳаммияти глобалии масъалаҳои экологӣ, аз ҷумла, тағйирёбии иқлим, коҳиши захираҳои табиӣ ва афзоиши хавфҳои экологӣ алоқаманд мебошад. Дар чунин шароит, экожурналистика на танҳо вазифаи иттилоотрасонӣ, балки вазифаи таҳлилӣ, маърифатӣ ва ҳатто идоракунии иҷтимоиро ба уҳда мегирад.

Дар доираи таҳқиқот, мафҳум ва моҳияти дипломатияи об ҳамчун як падидаи мураккаби сиёсӣ ва коммуникатсионӣ баррасӣ гардид. Натиҷаҳо нишон доданд, ки дипломатияи об дар шароити муосир на танҳо як механизми ҳамоҳангсозии манфиатҳои давлатҳо дар соҳаи истифодаи захираҳои об мебошад, балки инчунин, воситаи муҳимми ташаккули имиҷи байналмилалӣ ва татбиқи «қудрати нарм» ба ҳисоб меравад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки захираҳои бузурги обро дорост, дипломатияи об аҳаммияти стратегӣ дошта, ба яке аз самтҳои калидии сиёсати хориҷӣ табдил ёфтааст [2-М; 4-М].

Таҳқиқи дискурси сиёсӣ ва медиавии дипломатияи об бар он аст, ки байни ин ду сатҳ як қатор фарқиятҳо вуҷуд доранд. Дар ҳоле ки дискурси сиёсӣ бештар бо забони расмӣ, стратегӣ ва дарозмуддат ифода меёбад, дискурси медиавӣ аксар вақт хусусияти содатар ва иттилоотӣ дорад. Ин фарқият метавонад ба маҳдуд гардидани маърифати ҷомеа нисбат ба аҳаммияти воқеии масъалаҳои об оварда расонад. Аз ин рӯ,

зарурати ҳамоҳангсозии ин ду самти коммуникатсия ба миён меояд, ки метавонад ба баланд бардоштани самаранокии сиёсати иттилоотӣ мусоидат намояд [4-М].

Дар таҳқиқот, инчунин, муайян карда шуд, ки рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон тадриҷан ташаккул ёфта, масъалаҳои вобаста ба об, пиряхҳо ва тағйирёбии иқлим мавқеи муҳимро ишғол намуда истодаанд. Бо вуҷуди ин, ташаккули рӯзномаи мазкур на танҳо аз воқеияти объективии мушкилот, балки аз омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва институтсионалӣ низ вобаста мебошад. Дар бисёр ҳолатҳо, мавзуъҳои экологӣ дар доираи ташаббусҳои давлатӣ инъикос меёбанд, ки ин метавонад ба маҳдуд гардидани гуногунандешӣ оварда расонад [6-М].

Аз таҳлили қиёсии жанрҳои рӯзноманигорӣ бармеояд, ки жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ дорои вазифаҳои гуногунанд. Жанрҳои хабарӣ барои интиқоли фаврии иттилоот муҳим аст, аммо он имконияти амиқи таҳлилро маҳдуд мекунад. Дар баробари ин, жанрҳои таҳлилӣ, аз ҷумла мақолаҳои таҳлилӣ, шарҳҳо ва таҳқиқоти рӯзноманигорӣ, имконият медиҳанд, ки масъалаҳои экологӣ дар заминаи васеътар ва бо дарназардошти омилҳои гуногун баррасӣ карда шаванд. Дар шароити муосир, афзалият додан ба жанрҳои таҳлилӣ метавонад ба баланд гардидани сифати муҳтавои расонаӣ мусоидат намояд [3-М; 5-М].

Дар доираи таҳқиқот муайян карда шуд, ки истифодаи воситаҳои тасвири бадеӣ ва публисистӣ дар инъикоси масъалаҳои экологӣ нақши муҳимро доро мебошад. Ин воситаҳо имкон медиҳанд, ки мавзуъҳои мураккаби илмӣ ба таври содда, фаҳмо ва ҷолиб пешниҳод карда шаванд, ки ин ба баланд гардидани таъсири коммуникативии матлаб мусоидат мекунад. Бо вуҷуди ин, истифодаи чунин воситаҳо бояд бо эҳтиёт ба анҷом расад, то ки дақиқияти илмии иттилоот нигоҳ дошта шавад [6-М].

Яке аз натиҷаҳои муҳимми таҳқиқот муайян намудани мушкилоти асосии инъикоси масъалаҳои экологӣ дар ВАО-и

Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз ҷумла, норасоии таҳлили амиқ, маҳдудияти дастрасӣ ба маълумоти илмӣ ва оморӣ, норасоии мутахассисони баландихтисос ва вобастагии баъзе расонаҳо аз манбаъҳои расмӣ ба сифати муҳтавои расонаӣ таъсири манфӣ мерасонанд. Ин мушкилот нишон медиҳад, ки рушди экожурналистика дар кишвар ниёз ба дастгирии институтсионалӣ ва такмили иқтидори кадрӣ дорад [1-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАИ ТАҲҚИҚОТ

Бо дарназардошти натиҷаҳои таҳқиқ ва хулосаҳои бадастомада, метавон як қатор тавсияҳои амалӣ ва илмӣ пешниҳод намуд, ки ба такмили низоми мавриди таҳқиқ мусоидат мекунанд. Тавсияҳо на танҳо характери назариявӣ доранд, балки ба татбиқи воқеӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шудаанд ва имкони истифодаи онҳо дар сиёсати давлатӣ, идоракунии соҳавӣ ва фаъолияти амалӣ мавҷуд аст.

Пеш аз ҳама, зарур аст, ки раванди системавӣ дар таҳия ва татбиқи сиёсати марбут ба мавзуъ тақвият дода шавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки дар бисёр ҳолатҳо тадбирҳо ба таври ҷудогона ва бидуни ҳамоҳангии кофӣ амалӣ мегарданд, ки ин дар умум боиси коста гардидани самаранокӣ мешавад. Аз ин рӯ, тавсия мегардад, ки механизми ягонаи ҳамоҳангсозӣ таъсис дода шавад, ки фаъолияти ниҳодҳои гуногунро муттаҳид намуда, ҳамгироии сиёсӣ, иқтисодӣ ва иттилоотиро таъмин кунад. Чунин раванд имкон медиҳад, ки захираҳо самараноктар истифода шаванд ва натиҷаҳо беҳтару устувортар гарданд.

Дуюм, тақвияти асоси институтсионалӣ аҳаммияти зарурӣ ва муҳим дорад. Ин маънои такмил додани санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, возеҳу равшан кардани ваколатҳои ниҳодҳо ва баланд бардоштани сатҳи ҷавобгариро дар бар мегирад. Дар шароити кунунӣ, бисёре аз мушкилот аз норавшании тақсимоти вазифаҳо ва норасоии механизмҳои назоратӣ ба

миён меоянд. Бинобар ин, тавсия дода мешавад, ки қонунгузорӣ такмил дода шуда, механизмҳои мониторинг ва баҳодиҳӣ ҷорӣ карда шаванд, ки иҷрои сиёсати қабулшударо ба таври муназзам ва мунтазам арзёбӣ намоянд.

Сеюм, зарурати истифодаи васеи технологияҳои рақамӣ ва усулҳои муосири идоракунӣ равшан ба назар мерасад. Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва рақамисозӣ истифодаи платформаҳои электронӣ метавонад шаффофият, дастрасӣ ва самаранокиро афзун гардонад. Тавсия мешавад, ки шабакаҳои иттилоотӣ барои ҷамъоварӣ, таҳлил ва паҳн намудани маълумот рушд дода шаванд. Ин на танҳо ба қабули қарорҳои асоснок мусоидат мекунад, балки имкони ҷалби васеи ҷомеаро низ фароҳам меорад.

Чорум, баланд бардоштани иқтидори кадрӣ яке аз самтҳои афзалиятнок мебошад. Бе мутахассисони баландихтисос татбиқи ҳатто беҳтарин стратегияҳо имконнопазир аст. Аз ин рӯ, зарур аст, ки барномаҳои омӯзишӣ, такмили ихтисос ва мубодилаи таҷриба бо кишварҳои дигар тақвият дода шаванд. Бисёр хуб мебуд, ки ҳамкории муассисаҳои илмӣ, донишгоҳҳо ва ташкилотҳои байналмилалӣ густариш ёбад, то ки сатҳи дониш ва малакаҳои мутахассисон баланд бардошта шавад.

Панҷум, ҷалби ҷомеа ва бахши хусусӣ ба равандҳои таҳия ва татбиқи сиёсат бояд афзоиш дода шавад. Таҷрибаи байналмилалӣ нишон медиҳад, ки иштироки фаъолонаи шаҳрвандон ва соҳибкорон ба баланд шудани самаранокӣ ва шаффофият мусоидат мекунад. Дар ин замина, тавсия дода мешавад, ки механизмҳои муколамаи ҷамъиятӣ, машваратҳои кушода ва платформаҳои ҳамкорӣ таъсис ёбанд. Ин имкон медиҳад, ки манфиатҳои табақа ва гурӯҳҳои гуногун ба назар гирифта шаванд ва қарорҳо бештар воқеънигорона таҷассум ёбанд.

Шашум, зарурати такмили механизмҳои молиявӣ ва сармоягузорӣ ба миён омадааст. Бисёр ташаббусҳо бо сабаби норасоии маблағгузорӣ ё истифодаи нодурусти захираҳо

натиҷаҳои дилхоҳ ба бор намеоранд. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки манбаъҳои гуногуни маблағгузорӣ, аз ҷумла, сармояи хусусӣ, грантҳои байналмилалӣ ва механизмҳои инноватсионии молиявӣ ҷалб карда шаванд. Ҳамзамон, шаффофият ва ҳисоботи кори масъулони молиявӣ дар истифодаи маблағҳо бояд таъмин карда шавад.

Ҳафтум, тақвияти ҳамкории байналмилалӣ ва минтақавӣ аҳаммияти махсус дорад. Бо дарназардошти хусусияти фаромиллӣ доштани бисёре аз масъалаҳо, ҳамкорӣ бо кишварҳои ҳамсоя ва ташкилотҳои байналмилалӣ метавонад имкониятҳои нав фароҳам оварад. Пешниҳод мегардад, ки лоиҳаҳои муштарак, мубодилаи таҷриба ва ҳамоҳангсозии сиёсӣ дар сатҳи минтақавӣ рушд дода шаванд. Ин ба баланд шудани самаранокии тадбирҳо ва истифодаи таҷрибаи пешқадам мусоидат мекунад.

Ҳаштум, зарурати такмили низоми мониторинг ва арзёбӣ хеле муҳим аст. Бе арзёбии мунтазам муайян кардани самаранокии сиёсати татбиқшаванда ғайриимкон мебошад. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки нишондиҳандаҳои мушаххас ва меъёрҳои баҳодиҳӣ таҳия гарданд, то ки имконият даст диҳаду натиҷаҳо ба таври дақиқ андозагирӣ карда шаванд. Инчунин, истифодаи усулҳои таҳлили маълумот ва технологияҳои рақамӣ метавонад сифати мониторингро беҳтар намояд.

Нуҳум, баланд бардоштани сатҳи маърифати аҳолӣ ва иттилоотнокӣ яке аз омилҳои муҳимми муваффақият мебошад. Бисёре аз ташаббусҳо бо сабаби надоштани огоҳии кофӣ аз ҷониби ҷомеа ба натиҷаҳои дилхоҳ намерасанд. Аз ин рӯ, бамаврид мебуд, ки барномаҳои иттилоотӣ, маърифатӣ ва таблиғотӣ тақвият дода шаванд. ВАО, шабакаҳои иҷтимоӣ ва платформаҳои рақамӣ метавонанд дар ин самт нақши муҳим бозанд.

Даҳум, зарурати татбиқи раванди инноватсионӣ ва таҷрибавӣ дар идоракунӣ бояд таъкид карда шавад. Дар шароити тағйирёбии босуръати муҳит, истифодаи усулҳои

анъанавӣ на ҳамеша самаранок мебошад. Аз ин рӯ, тавсия дода мешавад, ки лоиҳаҳои пилотӣ, озмоишҳои сиёсӣ ва усулҳои навоварона ҷорӣ карда шаванд, ки роҳҳои беҳтарин муайян гардида, баъдан барои ба таври васеъ мавриди татбиқ қарор додани он имконият фароҳам ояд.

Ёздаҳум, тақвияти робитаи илм ва амалия аҳаммияти стратегӣ дорад. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ бояд ба қарорҳои амалӣ табдил дода шаванд. Дар ин замина, тавсия мешавад, ки ҳамкории байни муҳаққиқон ва сиёсатмадорон тақвият ёфта, қарорҳои ниҳоӣ бо далелҳои илмӣ асоснок карда шаванд. Ин тадбир метавонад сифати идоракунӣ ва самаранокии сиёсати давлатро беҳтар намояд.

Дувоздаҳум, зарурати ба назар гирифтани хусусиятҳои миллӣ ва минтақавӣ ҳангоми таҳияи сиёсати умумӣ хеле муҳим аст. Нусхабардории таҷрибаи хориҷӣ бидуни мутобиқсозӣ ба натиҷаҳои манфӣ оварда мерасонад. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки ҳар як ташаббус, бо дарназардошти шароити иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар мутобиқ карда шавад.

Дар маҷмуъ, татбиқи ин тавсияҳо ба баланд шудани самаранокии сиёсати мавриди таҳқиқ, истифодаи беҳтари захираҳо ва таъмини рушди устувор мусоидат менамояд. Муҳим он аст, ки ин тавсияҳо ба таври ҳамоҳанг ва марҳилавӣ амалӣ гарданд, то ки натиҷаҳои устувор ва дарозмуддат ба даст оварда шавад.

РӮЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ:

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Бобошоҳзода, М.С. Инъикоси ташаббуси “Соли 2025 – Соли байналмилалии ҳифзи пиряхҳо” дар воситаҳои

ахбори омма / М.С. Бобошоҳзода // Фурӯғи илм. – Душанбе, 2025. – № 4. (08). – С.437- 443.

[2-М]. Бобошоҳзода, М. С. Дипломатияи яхҳо дар Осиёи Марказӣ: қолаби сиёсати байналмилалии Тоҷикистон барои ҳифзи криосферӣ / М.С. Бобошоҳзода // Фурӯғи илм. – Душанбе, 2026. – № 1. (09). – С.308-314.

[3-М]. Бобошоҳзода, М. С. Ташаббуси «Соли байналмилалии ҳифзи пиряхҳо – 2025»: марҳилаҳои ташаккул ва инъикоси он дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон / М.С. Бобошоҳзода // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ. – Душанбе, 2026. – № 1. (61). – С. 207-218.

[4-М]. Бобошоҳзода, М. С. Дипломатияи оби Тоҷикистон: мафҳум, моҳият ва нақши он дар дискурси сиёсӣ ва медиавӣ / М.С. Бобошоҳзода // Паёми Донишгоҳи забонҳо. – Душанбе, 2026. – № 1. (61). – С.280-288.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[5-М]. Бобошоҳзода, М. С. Пиряхҳои Тоҷикистон ва Осиёи Марказӣ ҳамчун манбаи стратегии захираҳои обӣ: аҳаммияти гидроиқтисодӣ, хавфҳои иқлимӣ ва сиёсати мутобиқшавӣ / М.С. Бобошоҳзода // Маводди конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзуи “Васоити электронии ахбор дар шароити вусъатёбии муборизаҳои иттилоотӣ ва ҳимояи манфиатҳои миллӣ” (Душанбе, ДМТ, 2.10. 2025). – Душанбе, 2025. – С.82-94.

[6-М]. Бобошоҳзода, М. С. Нақши ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистон дар тарбияи экологии шаҳрвандон дар ВАО / М.С. Бобошоҳзода // Маводди конференсияи байналмилалии илмӣ-назариявӣ дар мавзуи “Дипломатияи об ҳамчун таъминсозандаи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва рушди устувор”. – Душанбе, 2025. – С.112-127.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УДК 07+556:556.124 (575.3) (76.12+28.082+26.222.8 (2 точик))

БОБОШОХЗОДА МУХАММАДШАРИФ САНГИНМУРОД

МЕДИАДИСКУРС ВОДНОЙ ДИПЛОМАТИИ ТАДЖИКИСТАНА: АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ТОЧЕК ЗРЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ЛЕДНИКОВ

АВТОРЕФЕРАТ
на соискание степени кандидата филологических наук по специальности 6.2.22. Журналистика

Научный руководитель:
доктор филологических наук, профессор
Имомзода Мухаммадюсуф Сайдали

ДУШАНБЕ – 2026

Диссертация выполнена на кафедре печати факультета журналистики Таджикского национального университета.

Научный консультант: **Имомзода Муҳаммадюсуф Сайдалӣ –** доктор филологических наук, профессор кафедры теории и новейшей персидско-таджикской литературы филологического факультета Таджикского национального университета

Официальные оппоненты: **Саидмурод Ходжазод** – доктор филологических наук, профессор общеуниверситетской кафедры таджикского языка Таджикского государственного педагогического университета имени Садриддина Айни;

Охунзода Насриддин – кандидат филологических наук, заместитель главного редактора газеты «Омӯзгор»

Ведущая организация: **Межгосударственное образовательное учреждение высшего образования «Российско-Таджикский (славянский) университет».**

Защита диссертации состоится «02» декабря 2026 года, в 13:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-123 при Таджикском национальном университете (адрес: город Душанбе, 734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, проспект Рудаки, 17, e-mail: zbsh@list.ru; телефон: (+992) 90 730 70 35);

С содержанием диссертации можно ознакомиться в центральной библиотеке Таджикского национального университета (734025, город Душанбе, проспект Рудаки, 17) и на сайте www.tnu.tj.

Автореферат разослан «___» _____ 2026 года.

Ученый секретарь диссертационного совета кандидат филологических наук **Зоириён Б.Ш.**

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Относительно данных деструктивных тенденций Президент Республики Таджикистан, Лидер нации Эмомали Рахмон в рамках Третьей международной конференции по Международному десятилетию действий «Вода для устойчивого развития, 2018–2028 гг.» констатировал, что - вода, являясь первоосновой биосферы, обеспечивает антропогенное существование и функционирование экосистем, а также играет ключевую роль в генерации электроэнергии, производстве продовольствия, индустриальном развитии и поддержании экологической стабильности [19]. Приведенная позиция эксплицирует научно-практическую значимость верификации медийного дискурса водной дипломатии. На современном этапе гидрологический фактор перестал быть исключительно естественно-географической категорией, интегрировавшись в структуру экологической безопасности, глобальной геополитики, гражданского просвещения и массмедийной практики.

Республика Таджикистан в центральноазиатском регионе позиционируется не только как депозитарий масштабных гидроресурсов, но и как глобальный актор, инициирующий международные экологические платформы. Согласно верифицированным сведениям Института водных проблем, гидроэнергетики и экологии Национальной академии наук Таджикистана, численность ледников в республике варьируется в пределах от 13 до 14 тысяч, при этом зафиксирована полная деградация более тысячи ледниковых объектов; кроме того, в границах Таджикистана аккумулируется до 60% пресных водных ресурсов Центральной Азии [5].

Напротив, глубокая, всесторонняя медийная экспликация превратит периодическую печать в эффективный инструмент экологического просвещения и

укрепления внешнеполитических позиций государства. Соответственно, комплексный лингвожурналистский анализ дискурса водной дипломатии обладает высокой теоретической и прикладной ценностью.

Степень научной разработанности темы. Имеющийся массив исследовательских работ дифференцируется по нескольким теоретическим направлениям. Первая группа включает фундаментальные труды по теории журналистики, дискурс-анализу, массовой коммуникации и жанрологии печати. В этих рамках исследованы архитектоника публицистического текста, потенциал массмедиа в конструировании общественного мнения, механизмы идеологизации языка, а также специфика информационных и аналитических жанров, что нашло отражение в работах отечественных и зарубежных исследователей, среди которых Нуралиев А., Мукимов М., Эшонкулов Э., Муллоев Ш., Курбонов С., Косимов М., Горшкова М., Юферева А., Хансен А., Эллан С., Карвалью А. Разработки указанных авторов послужили методологическим фундаментом для дефиниции медиа не как пассивного транслятора информации, а как института генерации смысловых кодов.

Второе направление объединяет изыскания в области экожурналистики, экологических коммуникаций и медиапрезентации климатических девиаций. В данной когорте работ верифицированы этические императивы научной журналистики, специфика оперирования статистическими данными, алгоритмы адаптации сложной терминологии к общедоступному языку, а также роль конвергентных медиаформатов и экспертного сообщества в публичных дискуссиях. Несмотря на неоспоримую ценность трудов таких ученых, как Салихов Н., Салимов Д. М., Муродов М., Давлатов Ф. С., Бобоев Н., Каримов Р., Сафаров Х., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Адам В., Шефер М. С., Пайнтер Дж., Эджаз В., Мукерджи М., Флетчер Р., большинство из них ориентировано на глобальный

медиаландшафт либо на государства с репрезентативными традициями экологической журналистики.

Третий вектор исследований сфокусирован на геополитических, экономико-правовых и дипломатических аспектных характеристиках водных ресурсов и трансграничной безопасности. В трудах Тоировой Ш. М., Бахромзода М. З., Шарковой Е. А., Лайковой Я. В., Хайна Д. В., Ризера Дж. Р., Моррисона М., Филлипса В. Дж., Ньюмана Н., Робертсона С. Т., Росса А. вода в XXI веке трактуется как фактор интеграции, конкуренции и формирования государственного имиджа. Однако в данных политологических работах медийная среда выступает лишь фоновым дескриптором, а не автономным объектом эпистемологического анализа.

Четвертое направление представлено локальными таджикистанскими исследованиями периодической печати, государственного информационного менеджмента и международных инициатив РТ. Здесь выделяются труды Давлатова Ф. С., Саидова З. Х., Мирзоевой Ф. З., Якубова Дж. Н., Тошматова А. Д., Кодировой Д. Т., Сафаралиева Ф. С. Тем не менее в их работах пресса анализируется изолированно от концептов водной дипломатии, либо сама дипломатия рассматривается без детальной верификации лингводискурсивной структуры текстов. Таким образом, на стыке филологии, журналистики и водной дипломатии по-прежнему фиксируется определенный теоретический вакуум. Степень изученности проблемы указывает на наличие концептуальной базы, однако системные монографические исследования, где медиадискурс водной дипломатии Таджикистана изучался бы через призму жанрового, семантического, лексического и риторического анализа в контексте криосферной безопасности, на данный момент отсутствуют.

Связь исследования с научными программами и проектами. Настоящая диссертация напрямую соотносится с

приоритетными направлениями развития современной филологии, прикладной лингвистики, экологической журналистики, а также с государственными и международными стратегиями Республики Таджикистан в области климатического мониторинга и устойчивого развития.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цель исследования заключается в комплексной экспликации содержательных, структурно-жанровых, риторических и коммуникативных параметров медиадискурса водной дипломатии Таджикистана, определении специфики фрейминга проблемы деградации ледников в национальной прессе и выработке рекомендаций по оптимизации исследуемой модели коммуникации.

Для реализации поставленной цели необходимо решить комплекс исследовательских **задач:**

- систематизировать теоретико-методологические основы теории дискурса, экологической журналистики и концепта водной дипломатии;
- детерминировать статус и архитектонику криосферной проблематики в медиаповестке Республики Таджикистан;
- выявить закономерности эволюции и специфику функционирования экологического дискурса в современной периодической печати;
- дифференцировать жанровые модели репрезентации гидроэкологической повестки;
- провести сопоставительный анализ освещения деградации ледников на материале газеты «Садои мардум», еженедельника «Азия-Плюс» и НИАТ «Ховар»;
- эксплицировать медийные стратегии популяризации глобальных инициатив Лидера нации в сфере водно-климатической дипломатии;

- верифицировать профессиональные деструкции и барьеры, возникающие у журналистов при освещении экологической тематики;

- описать ключевые лексические единицы и риторические приемы, доминирующие в медиатекстах;

- выявить семантические и прагматические различия между государственными, независимыми и электронными массмедиа Таджикистана;

- сформулировать научно обоснованные рекомендации и прогностические модели для совершенствования медиадискурса.

Объектом исследования выступает деятельность средств массовой информации Республики Таджикистан по освещению процессов водной дипломатии, климатических девиаций и сохранения криосферы.

Предметом исследования является совокупность дискурсивных, жанрово-стилистических, лексических и коммуникативно-прагматических характеристик медиаматериалов, репрезентирующих водную дипломатию и протекцию ледников в качестве комплексной политической, социально-экономической и экологической проблемы.

Теоретические основы исследования составили концепции дискурс-анализа, теории медиаповестки (Agenda-setting), фрейминга, теории экологической коммуникации, экожурналистики и концепты «мягкой силы» в дипломатии. Данный инструментарий позволяет рассматривать публицистический текст не как статичную информационную единицу, а как динамический синергетический конструкт, моделирующий общественное сознание. Медиа в рамках диссертации интерпретируются как институт смыслопорождения и медиатор в системе «научное знание – государственная политика – социум».

В ходе исследования применялась триада базовых методов. **Контент-анализ** охватил корпус из 180 медиатекстов за период 2018–2024 гг., извлеченных из

государственных, независимых печатных изданий и информационных веб-ресурсов. В рамках данного эмпирического массива измерялись тематическая частотность, специфика заголовков, структура источников, удельный вес статистических данных, наличие экспертной верификации, соотношение информационных и аналитических жанров, а также корреляция криосферной темы с концептами безопасности и экономики. **Сравнительный анализ** позволил дифференцировать формальные, прагматические и языковые маркеры государственных и независимых, печатных и электронных массмедиа. **Дискурс-анализ** выступил ключевым методом, ориентированным на дескрипцию опорных лексем, метафорических переносов, риторических стратегий и когнитивных фреймов («ледник как национальное достояние», «климатическая угроза», «международный престиж»), конструирующих медийную реальность.

Теоретической базой послужили труды таких исследователей, как Усмонов И., Нуралиев А., Имомзода М., Кутбиддинов М., Мукимов М., Азимов А., Муроди М., Салихов Н., Гулов С., Муллоев Ш., Шаркова Е. А., Эджаз В., Мукерджи М., Флетчер Р., Лайкова Я. В., Хайн Д. В., Ризер Дж. Р., Филлипс В. Дж., Ньюман Н., Росс А., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Пайнтер Дж.

Научная новизна исследования заключается в том, что медиадискурс водной дипломатии Таджикистана впервые подвергается комплексному филологическому и медиатизированному анализу, выводящему гидроэкологическую проблематику из плоскости чисто политологического или естественнонаучного дискурса.

Инновационность диссертации верифицируется следующими положениями:

- Доказано, что в отличие от существующих работ, ограничивающихся дескрипцией общих мест экожурналистики, в настоящем исследовании

эксплицированы лингвопрагматические механизмы, посредством которых таджикская периодика форматирует и регулирует смысловые концепты водно-климатической повестки государства.

- Обоснована эвристическая ценность симультанного применения контент-анализа, компаративистики и дискурс-анализа, что позволило исследовать медиатексты как упорядоченную систему дискурсивных единиц, где каждый заголовок, лексема или экспертная цитата выступают прагматическим предиктором трансформации установок аудитории.

- Впервые систематизированы и описаны многослойные когнитивно-риторические фреймы репрезентации ледников, варьирующиеся от аксиологического статуса «национального богатства» до алармистского концепта «глобальной угрозы».

- Разработана авторская прогностическая модель и прикладные рекомендации по реконструированию архитектоники, языка и жанровой структуры научно-экологических публикаций в медиапространстве РТ.

Положения, выносимые на защиту:

Водная дипломатия в медиапространстве Таджикистана функционирует как автономное, междисциплинарное дискурсивное образование, сформированное на пересечении политической, экологической, международной и просветительской коммуникативных линий.

Жанрово-стилистическая структура публикаций о криосферной безопасности в таджикской прессе обнаруживает дисбаланс, выражающийся в доминировании дескриптивных информационных жанров при явном дефиците глубоких аналитических форматов, комментариев и проблемных интервью.

Вербализация гидроэкологической повестки осуществляется посредством устойчивых лексико-

риторических маркеров («национальное достояние», «глобальный вызов», «водная безопасность», «коллективная ответственность»), конструирующих позитивную повестку и солидаризирующую когнитивную модель в массовом сознании.

Государственные, независимые и электронные массмедиа Таджикистана демонстрируют выраженную прагматическую дифференциацию в стратегиях фрейминга водной дипломатии, обусловленную их институциональным статусом, целевой аудиторией и редакционной политикой.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая ценность работы заключается в концептуализации водной дипломатии как филологической и медиалингвистической категории. Исследование доказывает продуктивность анализа экологических проблем через призму теории смыслопорождения, прагмалингвистики и риторики, расширяя методологический ландшафт теории дискурса и профильной журналистики.

Практическая значимость работы выражена в экстраполяции полученных выводов на реальную медиапрактику. Предложенные рекомендации применимы в деятельности редакций, пресс-служб государственных ведомств, аналитических центров и высших учебных заведений при подготовке журналистских кадров. Материалы диссертации могут лечь в основу методических пособий по оптимизации экологического дискурса, повышению качества медиатекстов и выстраиванию эффективных коммуникаций в системе «наука – государство – общество».

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Диссертационное исследование по своему содержанию, целям и методологии полностью соответствует паспорту научной специальности 6.2.22. Журналистика (филологические науки).

Личный вклад соискателя ученой степени в исследовние заключается в автономном проектировании концепции исследования, сборе и систематизации эмпирического материала, проведении трехэтапного лингвожурналистского анализа, обобщении результатов и формулировании научно-теоретических дедукций.

Апробация и применение результатов исследования. Ключевые положения работы внедрены в практику и обсуждены на заседаниях профильных кафедр, а также на международных и республиканских научно-практических конференциях. В частности, результаты докладывались на Международном симпозиуме «Водная дипломатия как гарант международного сотрудничества и устойчивого развития» (Душанбе, 2025 г.) и Республиканской научно-теоретической конференции «Электронные СМИ в условиях эскалации информационного противоборства и защиты национальных интересов» (Душанбе, 2025 г.). На базе материалов исследования опубликовано 4 статьи в ведущих рецензируемых научных журналах, рекомендованных ВАК Министерства образования и науки Республики Таджикистан (включая международный журнал «Фуруги илм», Вестник Хорогского государственного университета, Вестник Таджикского международного университета иностранных языков), а также 2 публикации в сборниках материалов научных форумов.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, девяти разделов, заключения и списка литературы и включает 184 страницы, напечатанные на компьютере. Логика архитектоники диссертации развертывается от экспликации теоретико-методологических оснований к эмпирическому анализу жанрово-содержательных параметров прессы и завершается моделированием путей оптимизации медиадискурса.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ (КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ)

В вводной части диссертации верифицированы параметры актуальности, новизны, методологическая база, объектно-предметная область, цели и задачи исследования.

Первая глава **«Теория и методология отражения экологических проблем и водной дипломатии в СМИ»** состоит из трех параграфов. Первый параграф **«Эволюция экожурналистики как специфического направления творческой деятельности»** посвящен ретроспективному анализу генезиса экологической прессы. На начальном этапе, определяемом как фаза первоначального латентного информирования, экологические вызовы артикулировались преимущественно в академических периодических изданиях и специализированных журналах. Например, в западноевропейском и американском медиапространстве журналы *National Geographic* и *Scientific American* стали первыми институциональными платформами, выведшими тематику природных экосистем в публичную сферу [1, с. 56].

Второй этап эволюции (1960–1980 гг.) детерминирован резкой актуализацией экологического сознания в глобальном масштабе. Данный сдвиг был катализирован крупными триггерами, включая публикацию в 1962 году резонансного труда Рейчел Карсон «Безмолвная весна» (*Silent Spring*), посвященного деструктивному воздействию пестицидов на биосферу [22]. На этой стадии экожурналистика институционализируется в качестве автономного направления, характеризующегося опорой на верифицированные научные данные, каузальным анализом биосферных изменений и поиском путей минимизации рисков. Журналист закрепил за собой статус медиатора между академическим знанием и обществом, обязанного адаптировать релевантную информацию для массового реципиента [23, с. 44].

Третий этап, хронологически совпавший с постсоветской трансформацией и интенсификацией процессов глобализации, ознаменован превращением экологической журналистики в самостоятельный социальный институт. Как указывает эксперт Курбонов Н., данный период характеризуется легитимацией экологической повестки на высшем международном уровне, подкрепленной принятием Рио-де-Жанейрской декларации (1992 г.) и формулированием Целей устойчивого развития [13, с. 9]. На современном этапе, в эпоху медиаконвергенции и цифровизации, авторы оперируют широким мультимедийным инструментарием (инфографика, видеоотчеты, лонгриды), преобразующим не только форму денотации, но и прагматику восприятия контента аудиторией [25, с. 43]. Эволюционный вектор демонстрирует трансформацию экожурналистики из факультативного информационного сегмента в мощный драйвер формирования общественного мнения. Для Таджикистана, экспонированного специфическим климатическим угрозам (деградация криосферы), значимость этого института удваивается, поскольку медиа выступают единственным валидным пространством для интеракции между государством, обществом и международными институтами.

Второй параграф **«Понятие и сущность водной дипломатии в политическом и медийном дискурсе Республики Таджикистан»** сфокусирован на дескрипции понятийного аппарата. Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в марте 2023 года в Нью-Йорке в интервью медиаресурсам ООН подчеркнул глобальную взаимозависимость государств от гидрологических факторов, указав, что игнорирование дефицита питьевой воды, санитарных проблем и интенсификации стихийных бедствий (сели, паводки) блокирует достижение Целей устойчивого развития во всех регионах планеты, что требует создания инновационных трансграничных механизмов управления [9].

Данный тезис выводит водную дипломатию за рамки внутригосударственного администрирования, превращая ее в доминанту международных отношений и безопасности.

Водная дипломатия в медиапространстве Таджикистана реализует триаду прагматических функций: интрадетерминантную (повышение экологической грамотности населения), региональную (стимулирование трансграничного диалога) и глобальную (позиционирование РТ как ключевого инициатора экологических платформ).

Третий параграф **«Особенности формирования экологической повестки в современной периодической печати»** посвящен анализу механизмов повестки дня. Ссылка на тезисы Главы государства о ежегодной дестабилизации мировых запасов пресной воды под влиянием урбанизации и индустриализации [10] подтверждает, что экологическая проблематика окончательно покинула периферию общественной мысли, укоренившись в ядре медиаповестки. Моделирование экологической повестки в таджикской прессе находится в жесткой каузальной зависимости от государственных политических векторов и международных трендов (климатические соглашения, глобальные инициативы ООН) [2], что побуждает издания фокусироваться на устойчивом природопользовании и сохранении биоразнообразия.

Вторая глава **«Жанровые и содержательные особенности освещения глобальных инициатив по сохранению ледников в таджикской периодической печати»** включает три параграфа. В первом разделе работы, посвященном сопоставлению информационных и аналитических жанров, проводится верификация используемых медиастратегий. В качестве теоретического обоснования приводится слова Президента Республики Таджикистан, озвученный в марте 2012 года на торжественном мероприятии по случаю столетия национальной печати: глава государства отметил, что

«нынешние СМИ стали ключевой площадкой для глубокого анализа и дискуссий по наиболее острым вопросам современности» [4]

Методологическая значимость данного суждения заключается в переосмыслении роли СМИ: из простых каналов передачи данных они превращаются в инструменты интерпретации социально-экологических процессов. Сравнительный анализ освещения вопросов водной дипломатии и ледников в информационных и аналитических жанрах позволяет измерить объективность медиаконтента и его прагматическую эффективность. Во втором разделе рассматривается проблема отражения проблемы таяния ледников и ее художественное изображение. Как подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон на первой международной конференции высокого уровня по защите ледников: «каждая потерянная частица ледников ведет к увеличению рисков для будущего человечества» [19].

Эти слова имеют особое значение для анализа средств художественного и общественного изображения проблемы таяния ледников, поскольку в них ледник изображается не только как природный объект или источник воды, но и как жизненно важная ценность и символ будущей безопасности человечества. С этой точки зрения, освещая тему защиты ледников, таджикская пресса больше опирается на образы (хатар)«опасности»,(оянда) «будущего»,(ҳаёт) «жизни», (ганҷи табиат) «сокровища природы» и (масъулияти муштарак) «общей ответственности», чтобы сделать сложную проблему климата понятной и осязаемой для широкой аудитории. В аналитических статьях диапазон средств художественного изображения значительно шире. Этот процесс также способствует формированию эмоционального отношения, что особенно важно в вопросах экологии.

Наряду с классическими художественными средствами, в таджикской периодической прессе постепенно находят свое

место народные элементы. Когда в тексте говорится, что «сокращение ледников может привести к уменьшению количества воды летом» [20, с. 90], это не просто научная информация, а прямая отсылка к жизненному опыту людей.

Во втором подразделе второй главы, озаглавленном **«Художественные и массовые средства изображения, отражающие проблему таяния ледников»** рассматривается проблема отражения проблемы таяния ледников и ее художественное изображение. Как подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон на первой международной конференции высокого уровня по защите ледников: «каждая потерянная частица ледников ведет к увеличению рисков для будущего человечества» [19].

Исследователь Салимов Д. указывает на фрагментарный характер использования средств художественной выразительности в таджикской прессе: «Применение художественных и популяризаторских средств в таджикской периодической печати все еще остается неоднородным и несистематизированным».

В связи с этим таджикским СМИ рекомендуется сместить акцент с описания катастрофических сценариев на конструктивную повестку, подчеркивающую личную ответственность и конкретные пути решения экологических задач [60, с. 89]. Данный подход крайне важен для Таджикистана, учитывая активную роль республики в продвижении глобальных водно-экологических инициатив

Третий параграф второй главы посвящен специфике функционирования профильных и региональных изданий и озаглавлен **«Роль отраслевой и региональной прессы в продвижении климатических инициатив».** Как подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон в своем Послании к Маджлиси Оли: нам необходимо продолжать взаимодействие в сфере водных ресурсов и охраны ледников, рассмотрения последствий изменения климата и снижения риска стихийных бедствий в рамках

имеющихся возможностей, а также принять необходимые меры для укрепления международного сотрудничества в формате "Душанбинского водного процесса" [8]. Данная директива имеет определяющее значение для изучения вклада отраслевых и местных печатных СМИ в популяризацию экологической повестки государства.

При анализе роли отраслевой и региональной прессы в продвижении климатических инициатив первоочередное внимание следует обратить на структурную специфику самого медиапространства Республики Таджикистан. Оно не ограничивается центральными СМИ, а представляет собой многоуровневую систему, в которой ведомственные и локальные издания функционируют в соответствии со своими специфическими задачами и целевыми аудиториями. Именно в этой структурной диверсификации кроются новые возможности для репрезентации темы охраны ледников, поскольку данная проблематика по своей природе сочетает глобальное измерение и локальные последствия. Согласно исследованиям в сфере экологической коммуникации, чрезмерное нагнетание тревоги вызывает у аудитории «эффект усталости»: постоянная трансляция угроз снижает готовность граждан к активным действиям. В связи с этим таджикским СМИ рекомендуется сместить акцент с описания катастрофических сценариев на конструктивную повестку, подчеркивающую личную ответственность и конкретные пути решения экологических задач [60, с. 89]. Данный подход крайне важен для Таджикистана, учитывая активную роль республики в продвижении глобальных водно-экологических инициатив/

Специализированные отраслевые СМИ, освещающие темы экономики, экологии, энергетики и образования, склонны к детальному анализу актуальной повестки. Как отмечает исследователь М. Касимов в своей монографии, посвященной таджикской журналистике, такие издания рассматривают проблему таяния ледников не обособленно, а

в тесной связи с вопросами устойчивого развития и управления водными ресурсами. Автор подчеркивает, что «фокус внимания смещается на влияние климатических изменений на энергетическую отрасль, сельское хозяйство и продовольственную безопасность, что позволяет перевести дискуссию из плоскости общей экологии в русло конкретных социально-экономических стратегий» [12, с. 113].

Напротив, местная пресса в большей степени апеллирует к непосредственному жизненному опыту населения. Издания, выходящие в городах и регионах, таких как Худжанд, Бохтар или районы ГБАО, проецируют проблему ледников на плоскость повседневной жизнедеятельности. В материалах региональных авторов таяние ледников напрямую увязывается с маловодьем в местных артериях, трансформацией аграрных циклов и ростом рисков стихийных бедствий, поскольку эти факторы непосредственно детерминируют социально-экономическое благополучие жителей. Данный алгоритм изложения способствует деабстрактизации темы, превращая её из далекой глобальной проблемы в близкую и осязаемую реальность [19].

Региональные СМИ берут на себя функцию адаптации глобального климатического нарратива к локальным реалиям. Для обитателей высокогорья, фермеров или педагогов сельских школ абстрактные понятия вроде «международных климатических программ» часто кажутся оторванными от действительности. Однако, когда местные издания наглядно показывают, как изменения климата сказываются на качестве питьевой воды, сропах посадки культур, плодородии почв, риске селевых потоков, надежности электросетей или состоянии пастбищ, экологическая проблема становится осязаемой и понятной. В этот момент региональная пресса трансформируется из простого передатчика информационных сообщений в действенный механизм социального просвещения.

Третья глава диссертации озаглавлена **«Проблемы, тенденции и перспективы усиления медийного дискурса о защите ледников»** и состоит из трех разделов. Первый раздел третьей главы посвящен профессиональным и профессиональным проблемам журналистов и озаглавлен **«Профессиональные недостатки и проблемы компетентности журналистов при освещении научно-экологических тем»**. При изучении профессиональных недостатков и проблем компетентности журналистов при освещении научно-экологических тем необходимо прежде всего обратить внимание на саму природу этой области.

Экологическая журналистика, особенно в области защиты ледников и изменения климата, требует не только общих журналистских знаний, но и определенного спектра междисциплинарных знаний: от основ климатологии и гидрологии до понимания международной политики и водной дипломатии. Именно в этой сложности кроется одна из главных причин профессиональных трудностей, поскольку не каждый журналист имеет доступ к таким современным и всесторонним знаниям. По опыту таджикской прессы, наблюдается, что «большинство журналистов освещают тему защиты ледников не с аналитической, а скорее с информационной точки зрения. Эта ситуация приводит к тому, что статьи в основном ограничиваются повторением официальных данных и заявлений чиновников» [16, с. 38]. Например, при анализе материалов последних лет можно увидеть, что до 70-75% новостей, связанных с климатом и защитой ледников, опираются на официальные источники, и редко встречаются независимые комментарии журналистов. Главная проблема в этом контексте — недостаток специализированных знаний. Журналист, не знакомый с научной терминологией, климатическими процессами и механизмами изменения ледников, вынужден полагаться на общий язык и простые описания. Другая проблема связана с работой с источниками.

Исследования и обучение позволяют нам сосредоточиться на более глубоком аспекте – разнице в уровне компетентности между различными группами журналистов. Эта разница наиболее отчетливо ощущается в медийной среде Республики Таджикистан. Журналисты, работающие в центральных СМИ, как правило, имеют доступ к большему количеству источников, включая официальную информацию и международные события.

Продолжение анализа позволяет нам сосредоточиться на чрезвычайно важном аспекте — прямом влиянии профессиональных недостатков на содержание и эффективность медийного дискурса. Если до сих пор вопрос рассматривался в основном на уровне факторов, то на данном этапе необходимо показать, как эти недостатки воплощаются в самом тексте и какие последствия они имеют? То есть речь идет не только о том, чего журналисты не знают или не понимают, но и о том, в какой текст превращается продукт этого «невежества».

Одним из ключевых последствий выступает поверхностный характер репрезентации проблемы. Британский исследователь Банде в своей статье отмечает: «При дефиците профильных знаний журналист, как правило, ограничивается дескриптивным описанием внешних признаков феномена. Например, констатируется, что "ледники тают" или "изменение климата оказывает влияние", однако данные процессы не интерпретируются ни с точки зрения их динамики, ни в аспекте долгосрочных последствий» [21, с. 58]. На основе полученных эмпирических данных установлено, что более чем в половине материалов (приблизительно 55–60%) причинно-следственные связи не раскрываются в полном объеме. Это означает, что реципиент получает констатирующую информацию, которая, однако, не повышает уровень его экологической грамотности.

Другим следствием, согласно концепции упомянутого исследователя, является «формирование неполных или частично деформированных представлений у аудитории. Некорректное использование терминологии или приведение статистических данных без должных экспликаций могут привести к ошибочным умозаключениям со стороны читателя. В частности, смешение краткосрочных флуктуаций (сезонных изменений) и долгосрочных трендов (климатических тенденций) способно повлечь за собой либо недооценку масштабов проблемы, либо, напротив, ее избыточную драматизацию» [21, с. 59]. Подобные искажения фиксируются в аналитических материалах, что вызывает обоснованную тревогу, учитывая стратегический статус исследуемой темы.

Еще одним последствием, по мнению исследователя, является «формирование неполной или даже частично ошибочной картины. Неправильное использование терминологии или представление цифр без пояснений могут привести к неверным выводам читателя. Например, смешение краткосрочных (сезонные изменения) и долгосрочных (климатические тенденции) понятий может привести к недооценке важности вопроса или, наоборот, к ее переоценке» [21, с. 59]. Такие ситуации наблюдаются в аналитических материалах, что вызывает беспокойство в отношении темы стратегической важности.

Другой аспект – ограничение объема обсуждения. Когда журналист опирается на несколько ограниченных источников, тема также освещается с одной точки зрения. В результате медийный дискурс приобретает односторонний характер. Например, защита ледников может быть представлена только как экологическая проблема, в то время как их экономические, социальные и геополитические последствия обсуждаются в меньшей степени.

В результате исследования и обсуждения данной темы можно прийти к одному общему выводу: профессиональные

недостатки являются не только внутренней проблемой отрасли, но и фактором, напрямую влияющим на качество общественного восприятия.

Второй раздел третьей главы озаглавлен **«Интеграция СМИ и использование современных форм (инфографика, лонгриды) для привлечения аудитории».** В этом разделе рассматриваются вопросы привлечения аудитории через новые медиа. В этой связи Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон подчеркнул переход средств массовой информации к новым технологическим формам: «Цифровое вещание – это высокое качество изображения и звука, а также возможность использования большого количества сетей и сервисов» [7].

Данное суждение имеет важное методологическое значение для анализа медийной конвергенции при освещении экологических вопросов, поскольку современные массмедиа более не ограничиваются исключительно вербальным текстом; они призваны транслировать научную и экологическую информацию посредством инфографики, фото- и видеоконтента, интерактивных карт, лонгридов и иных доступных для восприятия форматов.

При исследовании медийной конвергенции и мультимедийных форматов вовлечения аудитории необходимо прежде всего констатировать радикальную трансформацию современной информационной среды. Если ранее традиционная пресса (газеты, журналы) являлась главным каналом передачи сведений, то сегодня цифровые технологии, социальные сети и мультимедийные платформы стали базовым пространством информационных коммуникаций. В нынешних условиях одних текстовых публикаций уже недостаточно для объяснения сложных экологических процессов.

Данный формат оптимален для рассмотрения комплексных тем, поскольку позволяет подвергнуть проблему многоаспектному анализу» [17, с. 122]. Социальные

сети также трансформировались в значимый канал дистрибуции контента. На этих платформах формат представления информации должен быть кратким, понятным и интересным. Поэтому использование коротких видеороликов, информативных изображений и лаконичных текстов имеет особое значение. Для темы защиты ледников, которая может показаться некоторым зрителям далекой и сложной, такие форматы предоставляют возможность приблизить тему к зрителю. При этом следует обратить внимание и на один важный аспект – адаптацию контента к формату. Не каждый материал легко можно превратить в инфографику или видео. Для этого журналист должен уметь разделить информацию на логические части и выбрать подходящий формат для каждой из них. Этот навык, превращающийся в своего рода «мультимедийное мышление», имеет большое значение в современной журналистике.

Интеграция СМИ и использование современных форматов — это не только техническая тенденция, но и содержательная необходимость. Это позволяет представить тему защиты ледников более глубоко, понятно и эффективно. В условиях растущего интереса аудитории к одновременно информативным и визуальным форматам этот процесс может способствовать повышению уровня вовлеченности общественности и понимания темы. В целом можно сказать, что развитие этого направления в таджикской прессе находится на стадии формирования. Однако уже видны позитивные признаки, и это требует, чтобы за счет повышения квалификации и эффективного использования технологий журналистика вышла на новый уровень и еще больше укрепила свою роль в освещении важных экологических проблем, включая защиту ледников.

Другим аспектом является кроссплатформенная адаптация единого материала. В условиях медийной конвергенции аналитический контент должен

диверсифицироваться на различных платформах. Как отмечает Калинина Н., это предполагает «развернутый текст для веб-сайта, сокращенную версию для социальных сетей, инфографику для визуальной дистрибуции и видеоформат для охвата широкой аудитории» [18, с. 32]. Однако контент-анализ показывает, что лишь около 12–15% материалов в таджикской периодической печати адаптируются в рамках подобной мультиплатформенной модели.

Тем не менее необходимо подчеркнуть, что привлечение внимания не является самоцелью. Ключевая задача заключается в обеспечении глубинного воздействия материала на реципиента.

Резюмируя результаты исследования данного параграфа, можно прийти к итоговому выводу: современные журналистские форматы открывают новые горизонты для вовлечения аудитории и дешифровки сложных тем, однако их эффективность прямо детерминирована качеством их верификации на практике. В случае их системного применения, с учетом специфики целевых групп и при сохранении глубокого аналитического содержания, они способны стать мощным инструментом формирования экологического сознания. В противном случае они редуцируются до уровня чисто внешних элементов, утрачивая свой суггестивный потенциал.

Третий параграф третьей главы носит название **«Перспективы и стратегии совершенствования освещения проблемы охраны ледников в таджикской периодической печати»**. «Разработка и реализация стратегий и программ действий на национальном и региональном уровнях во имя будущих поколений» – подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон на Первой международной конференции высокого уровня по защите ледников (30 мая 2025 года).

Продолжая данную логику, можно утверждать, что стратегия модернизации информационной политики в сфере

глобальных климатических инициатив должна базироваться на инвариантной четырехчастной модели: **«содержание + формат + координация + оценка»**. Насыщенное содержание без адекватного формата утрачивает коммуникативную эффективность; формат без верифицированного контента превращается в симулякр; межинституциональная координация без последующей оценки не обеспечивает стабильного результата; а оценка при отсутствии воли к качественным изменениям редуцируется до формальной отчетности.

Следовательно, реальные перспективы интенсификации медийного дискурса охраны ледников в Республике Таджикистан зависят от способности массмедиа синтезировать эти четыре элемента в рамках единой системы. Реализация данного подхода позволит периодической печати эволюционировать из пассивного ретранслятора информации в проактивного агента формирования экологической культуры, укрепления климатической политики и легитимации международных инициатив Республики Таджикистан.

Серьезного внимания требует также адаптация глобальных стратегий к локальным социокультурным и инфраструктурным условиям. Хотя международный опыт может предоставить полезные примеры, их внедрение следует осуществлять с учетом характеристик аудитории, уровня доступа к технологиям и социальной среды. Например, в регионах с ограниченным доступом к интернету использование более простых форматов и ясного и лаконичного текста может быть более эффективным, чем сложные длинные тексты.

В то же время учитывается и вопрос финансовой устойчивости. Производство мультимедийных материалов, полевых репортажей и подробных анализов требует дополнительных средств. Поэтому развитие такой журналистики должно сопровождаться поиском устойчивых

моделей финансирования (гранты, международное сотрудничество, совместные проекты). В противном случае, даже правильные стратегии могут не быть реализованы и остаться на уровне намерений.

В результате тщательного изучения рассматриваемой темы мы пришли к следующему выводу: улучшение освещения темы защиты ледников в таджикской прессе представляет собой управляемый процесс, в котором постоянно взаимодействуют четыре основных элемента – планирование, реализация, оценка и совершенствование. Каждый этап не может быть полностью эффективным без других.

Если в предыдущих разделах больше внимания уделялось проблемам и возможностям, то на данном этапе становится ясно, что их решение заключается в создании согласованной и основанной на фактах системы. Учитывая, что тема защиты ледников имеет стратегическое значение для Республики Таджикистан, внедрение такой системы может не только повысить качество журналистики, но и способствовать формированию стабильного и влиятельного национального дискурса на международном уровне, что будет способствовать дальнейшему укреплению репутации и престижа Республики Таджикистан на глобальном уровне.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основании проведенных исследований можно сделать вывод, что экожурналистика в современных условиях стала одним из важнейших и необходимых направлений деятельности СМИ, вышла за рамки традиционного информирования, стала средством воздействия на общественное сознание, формирования экологической культуры и даже политических процессов. Теоретический анализ показал, что экожурналистика как сложная система коммуникации находится на пересечении нескольких научных областей, в том числе журналистики, экологии,

политологии и экономики, и имеет интердисциплинарный характер. Эта особенность позволяет рассматривать экологические проблемы в широком контексте и с учетом многогранных связей.

Анализ эволюции экожурналистики показал, что это направление перешло от начального живописного этапа природы к аналитическому и стратегическому этапу. Если на ранних этапах экологические проблемы чаще рассматривались в СМИ как дополнительная тема, то в нынешних условиях они стали одним из приоритетных направлений медийной повестки дня. Эти изменения связаны с растущим глобальным значением экологических проблем, включая изменение климата, сокращение природных ресурсов и увеличение экологических рисков. В этой связи на экожурналистику наряду с информационной возлагаются аналитическая, просветительская и социально-управленческая функции.

В работе детально эксплицированы дефиниция и сущность водной дипломатии как комплексного политического и коммуникативного феномена. Установлено, что в современных геополитических координатах водная дипломатия выступает не только механизмом координации межгосударственных интересов в сфере гидроресурсов, но и эффективным инструментом конструирования международного имиджа государства и реализации политики «мягкой силы». Для Республики Таджикистан, обладающей колоссальным гидрологическим потенциалом, водная дипломатия имеет стратегическое значение, выступая ключевым вектором внешнеполитического курса [2-А; 4-А].

Анализ политического и медийного дискурсов водной дипломатии выявил между ними ряд существенных дисбалансов. Если политический дискурс оперирует преимущественно официальными, стратегическими и долгосрочными категориями, то медийный дискурс нередко редуцируется до упрощенного, сугубо констатирующего

уровня. Данный разрыв ограничивает глубину общественного понимания реальной значимости водных проблем. Из этого вытекает необходимость гармонизации данных коммуникационных уровней для повышения общей эффективности государственной информационной политики [4-А].

В ходе исследования определено, что экологическая повестка дня в периодической печати Республики Таджикистан находится в процессе поступательного формирования, при этом центральное место в ней занимают вопросы водопользования, динамики ледников и изменения климата. Тем не менее структура данной повестки детерминирована не только объективными факторами, но и институциональными и экономическими условиями. В большинстве случаев экологические темы актуализируются в фарватере государственных инициатив, что в определенной степени ограничивает плюрализм экспертных оценок [6-А].

Сравнительный анализ журналистских жанров показал функциональную дифференциацию между информационными и аналитическими текстами. Информационные жанры обеспечивают оперативность трансляции фактов, но ограничивают возможности глубокой верификации процессов. Простые новости дают лишь поверхностную картинку. Куда важнее аналитика, подробные обзоры и расследования – именно они позволяют раскопать истинные причины экологических бед, оценить риски и увидеть взаимосвязь между разными процессами. Когда медиа уходят от банального пересказа событий в сторону качественной аналитики, меняется и сам читатель [3-А; 5-А].

В рамках исследования было установлено, что использование средств художественного и публицистического изображения играет важную роль в освещении экологических проблем. Эти инструменты позволяют представлять сложные научные темы простым, понятным и интересным способом, что способствует

повышению коммуникативного воздействия материала. Однако использование таких инструментов должно осуществляться с осторожностью, чтобы поддерживать научную точность информации [6-А].

Одним из важных результатов исследования является определение основных проблем освещения экологических проблем в СМИ Республики Таджикистан. В частности, на качество медиаконтента негативно влияют отсутствие углубленного анализа, ограничения доступа к научным и статистическим данным, нехватка квалифицированных специалистов и зависимость некоторых СМИ от официальных источников. Эти проблемы указывают на то, что развитие экожурналистики в стране нуждается в институциональной поддержке и совершенствовании кадрового потенциала [1-А].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ

С учетом результатов исследования и сделанных выводов можно сформулировать ряд практических и научных рекомендаций, которые будут способствовать совершенствованию изучаемой системы. Рекомендации носят не только теоретический характер, но и направлены на практическую реализацию в условиях Республики Таджикистан, и существует возможность их применения в государственной политике, отраслевом управлении и практической деятельности.

Во-первых, необходимо укрепить системный процесс разработки и реализации соответствующих политик. Опыт показывает, что во многих случаях меры реализуются разрозненно и без достаточной координации, что, как правило, приводит к снижению эффективности. Поэтому рекомендуется создать единый координационный механизм, который объединил бы деятельность различных учреждений и обеспечил бы политическую, экономическую и

информационную интеграцию. Такой процесс позволит более эффективно использовать ресурсы, а результаты будут лучше и устойчивее.

Прежде всего, необходимо усилить системный процесс в разработке и реализации политики, относящейся к теме. Опыт показывает, что во многих случаях меры реализуются изолированно и без достаточной координации, что в целом приводит к снижению эффективности. Поэтому рекомендуется создать единый координационный механизм, объединяющий деятельность различных институтов и обеспечивающий политическую, экономическую и информационную интеграцию. Такой процесс позволяет более эффективно использовать ресурсы, а результаты становятся лучше и стабильнее.

Во вторых, укрепление институциональной основы имеет важное и необходимое значение. Это означает улучшение нормативно-правовых актов, разъяснение полномочий институтов и повышение уровня ответственности. В нынешних условиях многие проблемы возникают из-за нечеткости распределения задач и отсутствия механизмов управления. Поэтому рекомендуется совершенствовать законодательство и внедрять механизмы мониторинга и оценки, которые бы систематически и систематически оценивали выполнение принятой политики.

В третьих, очевидна необходимость широкого использования цифровых технологий и современных методов управления. В условиях глобализации и оцифровки использование электронных платформ может повысить прозрачность, доступность и эффективность. Рекомендуется развивать информационные сети для сбора, анализа и распространения информации. Это не только способствует принятию обоснованных решений, но и дает возможность более широкого участия общественности.

В четвертых, повышение кадрового потенциала является одним из приоритетных направлений. Без

квалифицированных специалистов невозможно реализовать даже самые лучшие стратегии. Поэтому необходимо укреплять программы обучения, повышения квалификации и обмена опытом с другими странами. Было бы здорово расширить сотрудничество между научными учреждениями, университетами и международными организациями, чтобы повысить уровень знаний и навыков специалистов.

В пятых, при этом государству пора перестать вариться в собственном соку – к разработке стратегий важно привлекать бизнес и независимых экспертов. Мировой опыт давно доказал: когда предприниматели и общество участвуют в принятии решений, реформы идут быстрее и честнее. Для этого нужны открытые дискуссии и постоянный общественный диалог.

В шестых, разумеется, встает вопрос денег. Многие отличные идеи так и остаются на бумаге просто потому, что их некому финансировать. Нужно выходить за рамки бюджета: привлекать частные инвестиции, выбивать международные гранты и использовать новые финансовые инструменты, строго контролируя каждую потраченную копейку.

В седьмых, не стоит забывать, что большинство современных проблем не имеют границ. Поэтому без плотного регионального и международного сотрудничества не обойтись. Совместные проекты с соседями по региону и мировыми фондами – это не просто галочка в отчетах, а реальный доступ к технологиям и опыту.

В восьмых, необходимость совершенствования системы мониторинга и оценки очень важна. Без регулярной оценки невозможно определить эффективность применяемой политики. Поэтому рекомендуется разрабатывать конкретные показатели и критерии оценки, чтобы иметь возможность точно измерять результаты и результаты. Кроме того, использование методов анализа данных и цифровых технологий может улучшить качество мониторинга.

В девятых, повышение уровня образования и информированности населения является одним из важнейших факторов успеха. Многие инициативы не достигают желаемых результатов из-за недостаточной осведомленности общественности. Поэтому было бы целесообразно усилить информационные, образовательные и рекламные программы. СМИ, социальные сети и цифровые платформы могут сыграть важную роль в этой области.

В десятых, следует подчеркнуть необходимость внедрения инновационного и экспериментального процесса в управление. В условиях быстрого изменения окружающей среды использование традиционных методов не всегда эффективно. Поэтому рекомендуется внедрять пилотные проекты, политические эксперименты и инновационные методы, которые выявляют наилучшие пути и впоследствии дают возможность для широкого внедрения.

В одинадцатых, укрепление связи между наукой и практикой имеет стратегическое значение. Результаты научных исследований должны быть преобразованы в практические решения. В этом контексте рекомендуется укреплять сотрудничество между исследователями и политиками и обосновывать окончательные решения научными доказательствами. Эта мера может улучшить качество управления и эффективность государственной политики.

В двенадцатых, необходимость учета национальных и региональных особенностей при разработке общей политики очень важна. Копирование зарубежного опыта без адаптации приводит к отрицательным результатам. Поэтому рекомендуется, чтобы каждая инициатива была адаптирована с учетом экономических, социальных и культурных условий страны.

В целом, реализация этих рекомендаций способствует повышению эффективности исследуемой политики, лучшему использованию ресурсов и обеспечению устойчивого

развития. Важно, чтобы эти рекомендации выполнялись согласованно и поэтапно, чтобы обеспечить стабильные и долгосрочные результаты.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Фаъолияти илмӣ–таҳқиқотии Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон дар соли 2025 [Матн] / Ф. Алиев // Сомонаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2026. – 10 январ. – URL: https://amit.tj/tj/faoliyati–ilmi–takhkikotii–instituti–masalakhoi–ob–gidroenergetika–va–ekologiyai–akademiyai–millii?page=89 (санаи дастрасӣ: 07.02.2025).
2. Арзёбии хатар ва осебпазирии иқлимӣ дар Тоҷикистон [Матн]. – Душанбе: БРСММ, 2024. – С. 18–22. – URL: https://tajikistan.un.org/sites/default/files/2024 06/Tajikistan_CCA_2023_Final.pdf (санаи дастрасӣ: 07.08.2025).
3. Каримов, Ш. Т. Soft Power and Multilateralism in Action: Tajikistan’s Diplomatic Strategy at the C5+1 Summit in Washington [Text] / Шамсиддин Т. Каримов // Сомонаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2025. – URL: https://amit.tj/en/soft–power–and–multilateralism–action–tajikistans–diplomatic–strategy–c51–summit–washington (санаи дастрасӣ: 10.07.2025).
4. Ejaz, W. Climate Change News Audiences: Analysis of News Use and Attitudes in Eight Countries [Text] / W. Ejaz, M. Mukherjee, R. Fletcher. – Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. – DOI: 10.60625/RISJ–DT2T–DM19.
5. Давлатов, Ф. С. Раванди обшавии пиряхҳо аз таъсири тағйирёбии иқлим ва ҳифзи онҳо дар сатҳи байналмилалӣ [Матн] / Ф. С. Давлатов. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2022. – 12 с.
6. Раҳмон, Э. Мусоҳиба бо хабарнигори телевизиони СММ дар ҳошияи Конфронси оби Созмони Милали Муттаҳид – 2023 (Ню–Йорк, 24 марти 2023) [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон //

Сомонаи расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – URL: http://www.president.tj (санаи дастрасӣ: 10.07.2025).
7. Давлатов, Ш. С. Рушди минтақавӣ ва захираҳои табиӣ [Матн] / Ш. С. Давлатов. – Душанбе, 2019. – с. 150.
8. Қосимов, М. М. Рӯзноманигории муосири тоҷик: масъалаҳои назария ва амалия [Матн] / М. М. Қосимов. – Душанбе: Ирфон, 2018. – С. 112–118.
9. Қурбонов, Н. Ҳамкорӣ дар соҳаи об тақозои замон аст [Матн] / Номвар Қурбонов // Илм ва ҳаёт. – 2020. – № 1 (149). – С. 8–11.
10. Эмомалӣ Раҳмон. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси тантанавӣ бахшида ба 100–солагии матбуоти тоҷик [Матн]. – Душанбе, 10 марти с. 2012. – Сомонаи расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – URL: http://www.president.tj (санаи мурочиат: 17.06.2025).
11. Солеҳов, Н. Муаммои назарияи публитсистика [Матн] / Н. Солеҳов, А. Саъдуллоев. – Душанбе, 2015. – 182 с.
12. Шарипов, С. И. Донишҳои экологӣ ва зарурати инъикосу баррасии он дар журналистика [Матн] / С. И. Шарипов, С. Б. Мирзомуродов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2022. – № 1/2 (98). – С. 37–40.
13. Булаева, М. Н. Мультимедийный лонгрид как новый журналистский формат [Текст] / М. Н. Булаева // Журналистский ежегодник. – 2015. – № 4. – С. 121–123.
14. Калинина Н.В. Развитие экологической журналистики в контексте новых медиа // Вестник Амурского государственного университета. 2014. Вып. 64. С. 31–35
15. Эмомалӣ Раҳмон. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конфронси сеюми байналмилалӣ оид ба Даҳсолаи байналмилалии амал “Об барои рушди устувор, солҳои 2018–2028”, шаҳри Душанбе (11 июни с. 2024) [Матн]. – Душанбе, 2024.

16. Allan, Stuart. Media, Risk and Science [Text] / Stuart Allan. – Buckingham: Open University Press, 2002. – 121 p.
17. Banda, ed. Model Curricula for Journalism Education: A Compendium of New Syllabi [Text] / ed. by F. Banda. – Paris: UNESCO, 2013. – 217 p.
18. Carson, R. Silent Spring [Text] / R. Carson. – Boston: Houghton Mifflin, 1962.-368 p.
19. Cox, R. Environmental Communication and the Public Sphere [Text] / R. Cox. – Sage Publications, 2013. – 145 p.
20. Grey, D. Sink or Swim? Water Security [Text] / D. Grey, C. Sadoff // Water Policy. – 2007. – P. 548
21. H. R. Nat, Müller E., Bakker P. Navigating Interactive Story Spaces: The Architecture of Interactive Narratives in Online Journalism // Digital Journalism. 2023. Vol. 11. No. 6. P. 110–119.
22. Nye J.S. Soft Power [Text] / J.S. Nye, 2004. PublicAffairs. p. 112.
23. Sachs, J. D. The Age of Sustainable Development [Text] / J. D. Sachs. – Columbia University Press, 2015. – 267 p.
24. United Nations. Sustainable Development Goals Report [Text] / United Nations. – UN, 2021. – 15 p.
25. Wolf, A. T. Hydropolitics along the Jordan River [Text] / A. T. Wolf. – United Nations University Press, 1995. – 67 p.
26. Zeitoun, M. Hydro–hegemony [Text] / M. Zeitoun, J. Warner // Water Policy. – 2006. – P. 442.

ПЕРЕЧЕНЬ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

[1-А]. Бобошохзода, М.С. Отражение инициативы «2025 – Международный год защиты ледников» в средствах массовой информации / М.С. Бобошохзода // «Фуруги илм». – Душенбе, 2025. – № 4 (08). – С. 437-443.

[2-А]. Бобошохзода, М.С. Ледяная дипломатия в Центральной Азии: образец для международной политики Таджикистана по защите криосферы / М.С. Бобошохзода

// «Фуруги илм». – Душенбе, 2026. – № 1 (09). – С. 308-314.

[3-А]. Бобошохозода, М.С. Инициатива «Международный год сохранения ледников – 2025»: этапы ее формирования и отражение во внешней политике Таджикистана / М.С. Бобошохзода // Вопросы гуманитарных наук. – Душанбе, 2026. – № 1 (61). – С. 207-218.

[4-А]. Бобошохозода, М.С. Водная дипломатия Таджикистана: ее концепция, сущность и роль в политическом и медийном дискурсе / М.С. Бобошохзода // Послание Университета языков. – Душанбе, 2026. – № 1 (61). – С. 280-288.

Статьи автора в сборниках и других научных публикациях:

[5-А]. Бобошохзода, М. С. Ледники Таджикистана и Центральной Азии как стратегический источник водных ресурсов: гидроэкономическое значение, климатические риски и политика адаптации / М.С. Бобошохзода // Материалы Республиканской научно-практической конференции по теме «Электронные СМИ в контексте расширения информационной борьбы и защиты национальных интересов», Душанбе: Таджикский национальный университет, 2.10. 2025. – С. 82-94.

[6-А]. Бобошохзода, М. С. Роль международных инициатив Таджикистана в экологическом просвещении граждан в СМИ / М.С. Бобошохзода // Материалы Международной научно-теоретической конференции по теме «Водная дипломатия как гарант международного сотрудничества и устойчивого развития», Душанбе: Академия государственного управления при Президенте Республики Таджикистан, 2025. – С. 112-127.

АННОТАТСИЯ

Калидвожаҳо: *Гуфтумони расонаӣ, дипломатияи об, ҳифзи пиряхҳо, экожурналистика, журналистика, матбуоти даврии тоҷик, тағйирёбии иқлим, коммуникатсия, дискурс-таҳлил, сиёсати иттилоотӣ, дискурси сиёсӣ, дискурси илмӣ, дискурси экологӣ, дискурси шаҳрвандӣ*

Дар автореферати мазкур масъалаи гуфтумон ё дискурси расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон дар заминаи инъикоси масъалаи ҳифзи пиряхҳо дар матбуоти даврии тоҷик мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Мубрамияти мавзуъ аз он бармеояд, ки дар шароити тағйирёбии иқлим, афзоиши талабот ба захираҳои об, обшавии пиряхҳо ва густариши хавфҳои экологӣ нақши воситаҳои ахбори омма дар ташаккули шуури ҷамъиятӣ ва фаҳмиши масъулиятноки ҷомеа бештар мегардад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар арсаи байналмилалӣ бо ташаббусҳои пайгиронаи худ дар самти об, иқлим ва ҳифзи пиряхҳо шинохта шудааст, масъалаи инъикоси босалоҳият, дақиқ ва таъсирбахши ин равандҳо аҳаммияти махсуси илмӣ ва амалӣ дорад. Аз ин рӯ, таҳқиқи мазкур ба муайян намудани он равона шудааст, ки расонаҳо чӣ гуна мавзуи ҳифзи пиряхҳоро аз доираи иттилооти расмӣ берун оварда, ба масъалаи фаҳмо, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа табдил медиҳанд.

Дар таҳқиқот дипломатияи об на танҳо ҳамчун самти сиёсати хориҷӣ ё масъалаи экологӣ, балки ҳамчун низоми маънофаринии расонаӣ таҳлил мешавад. Муаллиф таваҷҷуҳи асосиро ба он равона кардааст, ки матбуоти тоҷик мафҳумҳои «об», «пирях», «тағйирёбии иқлим», «амнияти об», «сарвати миллӣ», «ташаббуси байналмилалӣ» ва «масъулияти дастаҷамъӣ»-ро бо кадом воситаҳои жанрӣ, луғавӣ, услубӣ ва риторикӣ ба аудитория пешниҳод менамояд. Дар ин раванд ҷойгоҳи матбуоти давлатӣ, мустақил, соҳавӣ, минтақавӣ ва расонаҳои электронӣ муқоиса гардида, сатҳи фарогирии мавзуъ дар жанрҳои хабарӣ, таҳлилӣ, мусоҳибавӣ ва шарҳӣ муайян карда мешавад.

Хулосаҳои автореферат барои рушди экожурналистика, такмили забони матбуот, таҳияи дастурҳои методӣ, рӯзноманигорон ва мустаҳкам намудани иртиботи байни илм, давлат, расона ва ҷомеа аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ доранд.

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова: Медиадискурс, водная дипломатия, защита ледников, экожурналистика, журналистика, таджикская периодическая печать, изменение климата, коммуникация, дискурс-анализ, информационная политика, политический дискурс, научный дискурс, экологический дискурс, гражданский дискурс.

В данном автореферате рассматривается вопрос медийного дискурса о водной дипломатии в Таджикистане в контексте освещения проблемы защиты ледников в таджикской периодической прессе. Актуальность темы обусловлена тем, что в условиях изменения климата, растущего спроса на водные ресурсы, таяния ледников и распространения экологических угроз роль средств массовой информации в формировании общественного сознания и ответственного понимания общества возрастает.

Данное исследование направлено на определение того, как средства массовой информации выводят проблему защиты ледников из сферы официальной информации и превращают ее в понятную для общества социальную и культурную проблему. В исследовании анализируется водная дипломатия не только как внешнеполитическое направление или экологическая проблема, но и как система медийного смыслообразования. Автор фокусируется на жанровых, лексических, стилистических и риторических средствах, с помощью которых таджикская пресса представляет аудитории понятия «вода», «ледник», «изменение климата», «водная безопасность», «национальное достояние», «международная инициатива» и «коллективная ответственность». В этом процессе проводится сравнение позиций государственных, независимых, отраслевых, региональных и электронных СМИ, а также определяется уровень освещения темы в новостном, аналитическом, интервью- и пояснительном жанрах.

Выводы, представленные в аннотации, имеют теоретическое и практическое значение для развития экожурналистики, совершенствования языка прессы, разработки методических рекомендаций для журналистов.

ANNOTATION

Keywords: *Media discourse, water diplomacy, protection of glaciers, eco-journalism, journalism, Tajik periodical press, climate change, communication, discourse analysis, information policy, political discourse, scientific discourse, environmental discourse, civic discourse.*

This abstract examines the issue of media discourse on water diplomacy in Tajikistan in the context of the coverage of the issue of glacier protection in the Tajik periodical press. The relevance of the topic stems from the fact that in the context of climate change, increasing demand for water resources, melting glaciers and the spread of environmental hazards, the role of mass media in shaping public consciousness and responsible understanding of society is increasing. For the Republic of Tajikistan, which is known internationally for its consistent initiatives in the field of water, climate and glacier protection, the issue of competent, accurate and effective coverage of these processes is of particular scientific and practical importance. Therefore, this study aims to determine how the media take the issue of glacier protection out of the scope of official information and turn it into an understandable, social and cultural issue for society.

The study analyzes water diplomacy not only as a foreign policy direction or environmental issue, but also as a system of media meaning-making. The author focuses on the genre, lexical, stylistic and rhetorical means by which the Tajik press presents the concepts of “water”, “glacier”, “climate change”, “water security”, “national wealth”, “international initiative” and “collective responsibility” to the audience.

The conclusions of the abstract are of theoretical and practical importance for the development of eco-journalism, improving the language of the press, developing methodological guidelines for journalists, improving the quality of environmental information policy, and strengthening the relationship between science, the state, the media, and society.